

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Nikolina Popović

ZBRINJAVANJE DJECE BEZ PRIMJERENE RODITELJSKE SKRBI

DIPLOMSKI RAD

Osijek, 2016.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

ZBRINJAVANJE DJECE BEZ PRIMJERENE RODITELJSKE SKRBI

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Pedagogija

Mentorica: dr. sc. Vesnica Mlinarević, izv. prof.

Sumentorica: dr. sc. Maja Brust Nemet, viša asist.

Studentica: Nikolina Popović

Matični broj: 2318

Modul: A

Osijek
rujan, 2016.

SAŽETAK

Djetetov je razvoj u vlastitoj obitelji u pojedinim situacijama ugrožen i tada se djeca upućuju na smještaj u kojemu odgovornost za njihovo zbrinjavanje preuzimaju druge odrasle osobe. Odluku o obliku smještaja i izboru ustanove/udomiteljske obitelji donose nadležni centri za socijalnu skrb u skladu s najboljim interesom djeteta. Istraživanja različitih autora, kao i istraživanje prikazano u ovom radu, pokazuju prednosti udomiteljskog oblika smještaja djece u stabilnom kontinuitetu obiteljskog okruženja važnog za prirodan rast i razvoj djeteta.

Cilj je ovog istraživanja istražiti najprimjereniji oblik alternativne skrbi za djecu bez primjerene roditeljske skrbi. U istraživanju je sudjelovalo pet učiteljica, dvije ravnateljice te dvije psihologinje iz osnovnih škola u Slatini, dvije socijalne radnice i psiholog iz Centra za socijalnu skrb Slatina te tri udomiteljice. Korištena istraživačka metoda je vođeni intervju. Za svaku intervjuiranu osobu pripremljen je drugačiji primjeren protokol intervjua. Udomiteljstvo je oblik alternativne skrbi za koje 13 osoba (8 udomiteljstvo, 5 srodničko udomiteljstvo) smatra da je najbolji izbor za dijete bez primjerene roditeljske skrbi. Udomiteljstvo je najprimjereniji oblik skrbi za djecu, dok smještaj u ustanovi može biti primjeren samo djeci s određenim teškoćama koja imaju potrebu za stručnom pomoći i tretmanom.

Ključne riječi: djeca bez primjerene roditeljske skrbi, udomiteljska obitelj, ustanova, zbrinjavanje djece.

SUMMARY

Child's development in his own family sometimes is put into jeopardy, in such a case these children will be referred to accommodations where grown-up persons will take the responsibility to care for and look after them. The social welfare centre, in accordance with the best interests of the child, makes the decision about the form of accommodation and the selection of institution or foster family. Studies of different authors, as well as the research presented in this paper show the advantage of foster family accommodation for such children since the family environment is natural for the proper growth and development of children.

The goal of this research is to explore the most appropriate alternative form of care for children without appropriate parental care. Five female teachers, two female school principals, two female psychologists from primary schools in Slatina, two female social workers and a psychologist from the Social Welfare Centre in Slatina as well as three female foster carers from Slatina participated in this research. The guided interview method was applied in this research. For every occupation was used different adequate protocol interviewing. Thirteen foster carers (eight plus five relative foster carers) consider that foster care is the most appropriate form of care for children while institutional care is most suitable for handicapped and children with certain disabilities who need professional help and treatment.

Key words: children without appropriate parental care, foster family, institution, child care.

SADRŽAJ

UVOD	1
OPĆA NAČELA O SKRBI DJETETA	2
Odgoj u obitelji	3
KONTINUITET I DISKONTINUITET ODGOJA U OBITELJI	4
Obitelji s problemima	4
Iz obitelji u sustav skrbi	5
ALTERNATIVNA SKRB ZBRINJAVANJA DJETETA.....	7
Udomiteljska skrb.....	9
Institucionalna skrb.....	9
Prevenција izdvajanja iz obitelji.....	10
Omjer smještaja u institucije u odnosu na udomiteljske obitelji u nas.....	10
ODREĐIVANJE NAJPRIKLADNIJEG OBLIKA SKRBI ZA DIJETE	12
DOMOVI ZA SMJEŠTAJ I ODGOJ DJECE.....	13
Domovi prema namjeni	14
DOMOVI ZA DJECU BEZ ODGOVARAJUĆE RODITELJSKE SKRBI.....	15
Dom za djecu "Klasje" - Osijek.....	16
Dom za djecu Zagreb.....	17
SOS Dječje selo Ladimirevci	18
UDOMITELJSTVO DJECE	19
Vrste udomiteljstva prema potrebama djece	20
Vrste udomiteljstva prema statusu.....	21
Tko može postati udomitelj?	21
Posjeti roditelja djeci smještenoj u udomiteljsku obitelj	22
Mišljenja udomiteljske djece o udomiteljstvu	23
PODRŠKA OSOBI NAKON ZAVRŠETKA SKRBI	24
SURADNJA STRUČNIH SLUŽBI RADI UVAŽAVANJA DJEČJIH PRAVA	25
CILJ ISTRAŽIVANJA I ISTRAŽIVAČKI PROBLEM	26
Cilj istraživanja.....	26
Istraživački problem i istraživačka pitanja	26
UZORAK ISTRAŽIVANJA I METODE.....	27
Uzorak istraživanja	27
Metode	28

REZULTATI I RASPRAVA	29
ZAKLJUČAK	38
LITERATURA.....	40
PRILOZI.....	43
Protokol intervjuja za učitelja.....	43
Protokol intervjuja za ravnatelja.....	46
Protokol intervjuja za psihologa	47
Protokol intervjuja za socijalnog radnika	48
Protokol intervjuja za psihologa (CZSS).....	49
Protokol intervjuja za udomitelja.....	51

UVOD

Obitelj je temelj društva i pod osobitom je zaštitom države. Svako dijete treba živjeti u okruženju koje mu pruža podršku, zaštitu i skrb. Najprirodnija sredina za razvoj, dobrobit i zaštitu djece je upravo obitelj. Djeca bez obitelji, odnosno djeca bez prikladne obitelji, rizična su i najčešće odstupaju od normalna razvoja, stoga je svakom djetetu potrebno osigurati obitelj (Brajša-Žganec, Kuterovac Jagodić, Škrabić Aničić, 2005). Smještaj djeteta u udomiteljsku obitelj može biti zaštitni čimbenik od mogućih štetnih posljedica odrastanja u neprikladnim obiteljskim uvjetima. Brojni su razlozi radi čega neki roditelji djeci ne pružaju primjerenu roditeljsku skrb i ne uspijevaju zadovoljiti potrebe svoje djece. Roditelji se nekada radi bolesti, nezaposlenosti, ovisnosti, alkoholizma, narušenog partnerskog odnosa ili nasilja u obitelji osjećaju bespomoćno te počinju zanemarivati ili zlostavljati svoje dijete. U takvim su situacijama različite institucije dužne zaštititi interese i prava djece. Institucije su dužne pomoći i roditeljima kako bi stekli bolje vještine potrebne za skrb o djetetu.

Svatko bi trebao dati svoj doprinos kako bi dijete umjesto u domu odrastalo u obitelji, ako ne biološkoj ili posvojiteljskoj, onda svakako u udomiteljskoj. Institucionalni smještaj trebao bi biti samo prijelazno rješenje u kojem se dijete uz odgovarajuću stručnu podršku priprema za posvojenje ili drugi oblik skrbi. Istraživanja pokazuju da je ustanova najlošije rješenje za dijete, posebice za ono mlađe od tri godine, čiji smještaj ne bi smio trajati duže od šest mjeseci (Horvat, 2010).

Govoreći o udomiteljstvu govorimo o privremenom izdvajanju djece iz vlastitih obitelji dok se okolnosti u obitelji zbog kojih su djeca izdvojena ne promijene ili državne institucije ne donesu drugačiju odluku vodeći se pritom najboljim interesom djeteta. Izdvajanje djeteta iz obitelji treba smatrati krajnjom mjerom koja bi, kad god je to moguće, trebala biti privremena i kratkotrajna.

OPĆA NAČELA O SKRBI DJETETA

Konvencija o pravima djeteta (Vijeće Europe, 2014) najvažniji je međunarodni dokument kojim se definiraju dječja prava. Ta prava vrijede za svu djecu, uključujući djecu u sustavu alternativne skrbi.

„Sudovi i javnopravna tijela koja vode postupke u kojima se izravno ili neizravno odlučuje o pravima djeteta moraju ponajprije štititi prava djeteta i njegovu dobrobit“ (Obiteljski zakon, 2015, članak 5, stavak 1).

„Roditelji prije svih imaju pravo, dužnost i odgovornost živjeti sa svojim djetetom i skrbiti se o djetetu, a pomoć im se pruža i intervenira samo u slučaju potrebe“ (Obiteljski zakon, 2015, članak 6).

„Roditeljsku skrb čine odgovornosti, dužnosti i prava roditelja, u svrhu zaštite i promicanja djetetovih osobnih i imovinskih prava te dobrobiti. Roditeljsku skrb roditelji su dužni ostvarivati u skladu s djetetovim razvojnim potrebama i mogućnostima. Roditelj se ne može odreći prava na roditeljsku skrb. Roditelji su dužni o pojedinačnim sadržajima roditeljske skrbi razgovarati i sporazumijevati se s djetetom u skladu s njegovom dobi i zrelošću“ (Obiteljski zakon, 2015, članak 91).

„Dijete ne može stanovati kod roditelja koji ne ostvaruje roditeljsku skrb o osobnim pravima djeteta ili je lišen prava na roditeljsku skrb“ (Obiteljski zakon, 2015, članak 96, stavak 4).

„Oba roditelja suglasno ili roditelj koji sam ostvaruje roditeljsku skrb o djetetu mogu svakodnevnu skrb o djetetu, uključujući smještaj djeteta, uz odluku centra za socijalnu skrb, sukladno posebnom propisu kojim se uređuje socijalna skrb, povjeriti udomiteljskoj obitelji ili drugoj fizičkoj ili pravnoj osobi koja obavlja djelatnost socijalne skrbi u skladu s propisima kojima se uređuje socijalna skrb“ (Obiteljski zakon, 2015, članak 103, stavak 1).

„Izdvajanje djeteta iz obitelji određuje se samo ako niti jednom blažom mjerom nije moguće zaštititi prava i dobrobit djeteta. Pod izdvajanjem djeteta iz obitelji podrazumijeva se svaka mjera na temelju koje se dijete izdvaja iz obitelji i smješta kod druge osobe koja zadovoljava pretpostavke za skrbnika, u udomiteljsku obitelj, u ustanovu socijalne skrbi ili kod druge fizičke ili pravne osobe koja obavlja djelatnost socijalne skrbi. Svrha izdvajanja djeteta iz obitelji mora biti zaštita djetetova života, zdravlja i razvoja, osiguravanje primjerene skrbi o djetetu izvan obitelji i stvaranje uvjeta za djetetov povratak u obitelj, odnosno priprema drugog trajnog oblika skrbi o djetetu. Izdvajanje djeteta iz obitelji ne smije trajati dulje negoli je to nužno da bi se zaštitila prava i dobrobit djeteta. Mjera izdvajanja djeteta iz

obitelji mora biti redovito preispitivana, a roditelji imaju pravo na pomoć i potporu da bi se uklonili uzroci izdvajanja i dijete vratilo u obitelj u skladu s njegovom dobrobiti“ (Obiteljski zakon, 2015, članak 129).

Najprirodnije je da dijete odrasta u vlastitoj obitelji, razvidno je u navedenim člancima Obiteljskog zakona kao i u Konvenciji o pravima djeteta. Međutim, ukoliko to nije najbolje rješenje za dijete jer u toj obitelji nema odgovarajuću skrb koja je potrebna za djetetov rast i razvoj, ono se za svoju dobrobit zbrinjava u neki oblik alternativne skrbi.

Odgoj u obitelji

„Svako dijete i mlada osoba treba živjeti u okruženju koje mu/joj pruža podršku, zaštitu i skrb te potiče razvoj njegova/njezina potpunog potencijala. Djeca koja imaju neodgovarajuću roditeljsku skrb ili su posve bez nje, izložena su posebnom riziku da budu lišena takvog brižnog okruženja“ (Horvat, 2010, 11).

„U slučajevima kada vlastita obitelj, čak ni uz odgovarajuću potporu, nije u stanju djetetu pružiti odgovarajuću skrb, odnosno ukoliko ga/ju napusti ili ga/je se odrekne, država je odgovorna zaštititi prava djeteta i osigurati mu/joj odgovarajuću alternativnu skrb, u suradnji s, ili putem nadležnih lokalnih vlasti i ovlaštenih organizacija civilnog društva“ (Horvat, 2010, 11).

Ako dijete ne odrasta u primjerenom okruženju, to se kasnije može negativno odraziti na njegov cjelokupan život, stoga je vrlo bitno što ranije osigurati mu odgovarajuću skrb. Iz toga se može uvidjeti važnost centra za socijalnu skrb te suradnja s ostalim stručnim službama koje su u bliskom odnosu kao što su škole i slične organizacije.

KONTINUITET I DISKONTINUITET ODGOJA U OBITELJI

Obitelj kao središte individualnog i društvenog života daje pojedincu sigurnost. Obitelj zauzima vrlo visoko mjesto u raznim ispitivanjima temeljnih ljudskih vrijednosti. Obitelj se definira kao „uža obiteljska zajednica u okviru istog kućanstva koja se sastoji od roditelja (oboje ili jednog) i njihove djece koja nisu u braku (zakonskoj ili izvanbračnoj zajednici), od muža i žene bez djece ili muškarca i žene koji žive u izvanbračnoj zajednici“ (Statistički ljetopis Republike Hrvatske, 2001, prema Brajša Žganec, Keresteš i Kuterovac Jagodić, 2005). Vrijednost obitelji ostaje u središtu života i najodgovornija je za odgoj djece. „Funkcioniranje obitelji može se pratiti na kontinuumu od funkcionalne ili zdrave obitelji do nefunkcionalne ili nezdrave obitelji pri čemu nijedna obitelj nije cijelo vrijeme funkcionalna. To ovisi o reprodukcijskoj, socijalizacijskoj i edukacijskoj funkciji obitelji, o socijalnim ulogama pojedinih članova u njoj, kao i o ekonomskoj potpori te emocionalnoj podršci koju pruža obitelj kako sustav“ (Brajša Žganec, Keresteš, Kuterovac Jagodić, 2005, 17). Obitelj je najvažniji čimbenik socijalizacijskog procesa tijekom kojega dijete usvaja pravila te sustav vrijednosti i vjerovanja nekog društva. Važnost obitelji za razvoj djeteta je neupitna te s jedne strane ovisi o karakteristikama roditelja (osobine ličnosti, psihološko zdravlje, stavovi i znanje) i karakteristikama djeteta (temperament, sposobnost), a s druge strane ovisi o obiteljskom i širem društvenom kontekstu (struktura obitelji, bračni odnos).

Obitelji s problemima

Zbog ekonomskih, socijalnih i političkih čimbenika neke obitelji ne uspijevaju zadovoljiti osnovne potrebe za zdravljem, prehranom, stanovanjem, fizičkom i emocionalnom brigom i osobnim razvojem svakog člana. Problemi koji se javljaju u obitelji mogu biti povezani sa zlostavljanjem i zanemarivanjem u obitelji, nasiljem i ovisnosti u obitelji, siromaštvom i neimaštinom. Sekundarni efekt problema u obitelji mogu biti poteškoće u razvoju djece (Brajša Žganec, Keresteš i Kuterovac Jagodić, 2005). Funkcija je roditelja, prema Daviesu (1999), da zaštite djecu, da im osiguraju razvoj i potiču njihovu prilagodbu i samopoštovanje, da im služe kao model za autoregulaciju emocija i ponašanja te da im prenesu kulturalne vrijednosti.

„U Republici Hrvatskoj, na temelju Zakona o socijalnoj skrbi, odnosno Obiteljskog zakona, djeci roditelja koji iz različitih razloga nisu u mogućnosti voditi prikladnu brigu o njima ili ta briga potpuno izostane, centar za socijalnu skrb osigurava primjeren oblik skrbi izvan vlastite obitelji. Skrb izvan vlastite obitelji osigurava se:

1. djeci bez roditelja (roditeljske skrbi), odnosno djeci čiji su roditelji:
 - a. umrli, nestali, nepoznati ili im je najmanje mjesec dana nepoznato boravište,
 - b. lišeni poslovne sposobnosti ili roditeljske skrbi,
 - c. maloljetni, a nisu stekli poslovnu sposobnost,
 - d. odsutni ili spriječeni pa nisu u mogućnosti brinuti se o svojem djetetu, a nisu ga povjerali na čuvanje i odgoj osobi koja ispunjava uvjete za skrbnika,
2. djeci koju roditelji zanemaruju ili zlorabe svoje roditeljske dužnosti,
3. djeci i mlađim punoljetnicima s poremećajima u ponašanju,
4. djeci ili mlađim punoljetnim osobama u čijem je to interesu iz drugih razloga,
5. djeci u čijem je to interesu jer se roditelji zbog bolesti, neriješenog stambenog pitanja ili drugih životnih nedaća nisu u mogućnosti privremeno brinuti o njima, i
6. djeci žrtvama obiteljskog nasilja“ (Brajša Žganec, Keresteš, Kuterovac Jagodić, 2005, 34).

Iz obitelji u sustav skrbi

Prije ulaska u sustav skrbi, dijete mora proći četiri zahtjevna procesa:

- proces odlučivanja: treba li dijete smjestiti u alternativnu skrb,
- proces odabira: nalaženje najprikladnijeg oblika smještaja,
- mentalni (emocionalni/psihološki) prelazak: prilagodba premještanju iz biološke obitelji u alternativnu skrb,
- proces planiranja: izrada individualnog plana skrbi (Vijeće Europe, 2014, 25).

„Odluka o smještanju djeteta u alternativnu skrb ne smije se donositi olako. Ako postoje drugi načini da se djecu podrži u njihovu obiteljsku okruženju, oni uvijek moraju imati prednost, pod uvjetom da je to u skladu sa željama djeteta i u njegovu najboljem interesu“ (Vijeće Europe, 2014, 27).

Dijete i ostale članove obitelji treba redovno informirati o procesu i raspoloživim mogućnostima. Njihovo mišljenje i želje moraju se uzeti u obzir. Česte promjene smještaja štete djetetovu razvoju i njegovoj sposobnosti da izgradi trajnu i duboku vezu s pružateljima skrbi, stoga im se nastoji osigurati trajni smještaj. Preporuka je Vijeća Europe (2014) izraditi individualni plan skrbi koji se temelji na razvoju djetetovih kapaciteta i sposobnosti te na uvažavanju njegove autonomije, kao i na održavanju kontakata s vanjskim svijetom i pripremi za budući život izvan institucije.

„Četiri glavne kategorije prava:

- Prava na opstanak: Temeljne zdravstvene i prehrambene potrebe djeteta ili mlade osobe moraju se zadovoljiti.
- Prava na razvoj: Obrazovanje i skrb koje je dijete primilo trebali bi mu pružiti temeljna znanja iz ključnih područja i omogućiti razvoj njegovih specifičnih vještina.
- Prava na zaštitu: Dijete tijekom cjelokupnog trajanja skrbi mora biti zaštićeno od nasilja i zlostavljanja.
- Prava na sudjelovanje: Djetetu bi trebalo biti normalno da se traži njegovo mišljenje i da mu se prepušta odgovornost: dijete mora biti sigurno da se njegovo mišljenje i doprinosi smatraju valjanima i vrijednima“ (Vijeće Europe, 2014, 53).

Iz ove četiri glavne kategorije prava može se zaključiti da se djetetu moraju osigurati temeljne životne potrebe kao što su hrana i piće te pristup zdravstvenoj skrbi. Nadalje, treba mu se omogućiti nesmetano stjecanje znanja i vještina. Dijete mora imati primjerenu zaštitu te se njegovo mišljenje treba uvažavati.

ALTERNATIVNA SKRB ZBRINJAVANJA DJETETA

Ukoliko se preventivnim mjerama kao što su upozorenje roditelja na pogreške i propuste u odgoju djeteta te nadzorom nad roditeljskom skrbi ne postignu odgovarajuće promjene u ponašanju roditelja i uklone nedostaci u skrbi o djetetu, donijet će se odluka o izdvajanju djeteta iz vlastite obitelji (Bartoluci, 2015). Tada se njihova djeca upućuju se na smještaj u kojemu odgovornost za njihovo zbrinjavanje preuzimaju druge odrasle osobe. To se naziva alternativnom skrbi. Više je oblika alternativne skrbi. Djecu i mlade moguće je zbrinuti kod srodnika, u manjim ili većim domovima za djecu, u malim domovima obiteljskog tipa ili u udomiteljskim obiteljima. Alternativna skrb može potrajati nekoliko dana ili tjedana, ali i dugi niz godina, sve dok dijete ne postane punoljetno, ne završi školovanje ili dok se njegova obiteljska situacija ne popravi. Djeca koja idu na posvajanje postaju sinovi ili kćeri svojih posvojitelja, zato se posvajanje ne smatra oblikom alternativne skrbi. Mišljenje djeteta mora se uzeti u obzir tijekom svakog koraka u procesu odlučivanja o odgovarajućem obliku skrbi za to dijete. Ono ima pravo na informacije o svojim pravima i raspoloživim rješenjima.

„Sve odluke vezane uz alternativnu skrb treba donositi u potpunosti uzevši u obzir kako je poželjno da se u principu dijete zadrži što je bliže moguće svome prebivalištu, kako bi se omogućio lakši kontakt i potencijalnu reintegraciju s obitelji te na najmanju moguću mjeru svelo narušavanje obrazovnog, kulturnog i društvenog života djeteta“ (Horvat, 2010, 12).

„Odluke vezane uz djecu u sustavu alternativne skrbi, uključujući i onu u sustavu neformalne skrbi, treba donositi uzevši u obzir važnost da se djeci osigura stabilan dom i zadovolje njihove osnovne potrebe sigurne i stalne veze s osobama koje se o njima skrbe, pri čemu je općenito gledajući ključni cilj trajno zbrinjavanje“ (Horvat, 2010, 12).

„Braću i sestre s postojećim vezama u načelu ne treba razdvajati prilikom smještaja u sustav alternativne skrbi, osim u slučajevima kada postoji izložen rizik od zlostavljanja ili drugi opravdani razlog koji je u najboljem interesu djeteta“ (Horvat, 2010, 13).

„Korištenje institucionalne skrbi treba ograničiti na slučajeve u kojima je takvo okruženje posebno prikladno, potrebno i konstruktivno za pojedino dijete te je u njegovu/njezinu najboljem interesu“ (Horvat, 2010, 13).

Horvat (2010) navodi kako alternativnu skrb za mlađu djecu (osobito mlađu od 3 godine) treba osigurati u okruženjima koja se zasnivaju na obiteljima. U području alternativne skrbi najviše se postiglo u razvoju udomiteljstva. To je dovelo do toga da se, općenito gledajući, smanjio broj djece u institucijama, ali ne i broj djece izdvojene iz obitelji. Također

je došlo do značajnog smanjivanja veličine institucija i stvaranja domova obiteljskog tipa (Ajduković, 2004).

Oblici alternativne skrbi:

1. neformalna skrb: bilo koji oblik privatnog uređenja skrbi koja se pruža u obiteljskom okruženju, u okviru kojega se o djetetu skrbe rođaci ili prijatelji ili druge osobe bez da je takav dogovor odredilo propisno ovlašteno tijelo,
2. formalna skrb: svaki oblik skrbi koji se pruža u obiteljskom okruženju, koji je naložilo mjerodavno upravno tijelo ili sudski organ te svaki oblik skrbi koji se pruža u institucionalnom okruženju (Horvat, 2010).

Alternativna skrb može biti:

1. a) udomiteljska: situacije u kojima mjerodavne vlasti smještaju djecu u kućanstvo obitelji koja nije djetetova vlastita obitelj, a koja je kvalificirana i odobrena za pružanje takve skrbi,
b) srodnička: skrb u obiteljskom okruženju unutar proširene obitelji djeteta ili bliskih obiteljskih prijatelja koje dijete poznaje,
2. ostali oblici smještaja u obiteljski oblik skrbi ili okruženje nalik obitelji,
3. institucionalna: skrb koja se pruža u bilo kojem neobiteljskom grupnom okruženju (sigurna mjesta, tranzitni centri, grupni domovi),
4. oblici samostalnog stanovanja djece uz nadzor (Horvat, 2010).

Subjekti odgovorni za pružanje alternativne skrbi mogu biti agencije (javna ili privatna tijela i službe koje organiziraju alternativnu skrb o djeci) ili institucije (pojedinačne javne ili privatne ustanove koje pružaju institucionalnu skrb o djeci).

„Prebacivanje djeteta u uvjete alternativne skrbi treba provesti krajnje oprezno i na način prilagođen djetetu, a osobito uz uključivanje posebno osposobljenog osoblja koje ne bi trebalo nositi uniformu“ (Horvat, 2010, 25).

Pružatelji skrbi trebaju osigurati da djeca dobivaju odgovarajuće količine zdravih i hranjivih namirnica, trebaju brinuti o zdravlju djece, trebaju osigurati da se poštuju prava svakog djeteta na vlastiti razvoj uz igru i slobodne aktivnosti. Djeci treba omogućiti zadovoljenje vjerskih i duhovnih potreba te pristup formalnoj, neformalnoj i strukovnoj

izobrazbi. Horvat (2010) ističe kako pružatelji skrbi trebaju shvaćati važnost svoje uloge u razvoju osjećaja sigurnosti, pozitivnih i brižnih odnosa s djecom.

Svi pružatelji skrbi trebaju biti primjereno osposobljeni, odnosno odobreni sukladno pravnim zahtjevima za pružanje usluga alternativne skrbi. Ustanove koje pružaju institucionalnu skrb trebaju biti manjeg kapaciteta i ustrojene u skladu s pravima i potrebama djeteta u okruženju koje je u najvećoj mogućoj mjeri nalikuje obitelji ili maloj grupi (Bartoluci, 2015).

Udomiteljska skrb

„Mjerodavno tijelo ili agencija dužno je izraditi sustav i primjereno obučiti zaduženo osoblje za procjenu i usklađivanje djetetovih potreba sa sposobnostima i resursima potencijalnih udomitelja, a također i pripremiti sve zainteresirane strane za smještaj djeteta u udomiteljsku skrb“ (Horvat, 2010, 30).

Smještaj u udomiteljsku obitelj prepoznat je kao prirodniji i humaniji oblik skrbi u odnosu na smještaj u ustanovu, budući da se temelji na načelima obiteljskog okruženja, održivosti socijalnih veza i uključenosti samog korisnika. Udomiteljska obitelj korisnika prihvaća kao svojeg člana, korisnik dobiva osjećaj pripadnosti obitelji, te se stoga u novije vrijeme teži smještaju korisnika upravo u udomiteljske obitelji (Centar za socijalnu skrb Zagreb).

Horvat (2010) predlaže kako je potrebno razviti sustav posebnih priprema, potpore i savjetovanja za udomitelje te im omogućiti da se služe tim uslugama prije, tijekom i nakon smještaja djeteta na skrb. Također, udomitelji trebaju imati mogućnost iskazati svoje mišljenje i utjecati na kreiranje politika u agencijama koje se bave pružanjem udomiteljske skrbi.

Institucionalna skrb

„Ustanove koje pružaju institucionalnu skrb trebaju biti manjeg kapaciteta i ustrojene u skladu s pravima i potrebama djeteta u okruženju koje u najvećoj mogućoj mjeri nalikuje obitelji ili maloj grupi“ (Horvat, 2010, 31).

„Države moraju osigurati da u sustavu institucionalne skrbi bude dovoljan broj osoba koje se skrbe o djeci, kako bi se omogućilo da se svakom djetetu pojedinačno posveti pažnja te da se djetetu, kada je to primjereno, omogući uspostavljanje čvrste veze s konkretnim pružateljem skrbi. Osobe koje pružaju skrb također treba rasporediti u ustanovi na način koji

omogućuje djelotvorno provođenje ciljeva i zadaća skrbi te osigurava zaštitu djeteta“ (Horvat, 2010, 31).

Csaky (2009) navodi da se u ustanovama svaki napor mora osigurati tako da se zadovolje specifične potrebe svakog pojedinog djeteta.

Prevenција izdvajanja iz obitelji

„Odluke vezane uz izdvajanje djece ili reintegraciju trebaju se temeljiti na takvoj procjeni, a donositi ih trebaju za to kvalificirani i osposobljeni stručnjaci, u ime ili po ovlaštenju mjerodavnih tijela, uz puno savjetovanje sa svim zainteresiranim stranama i imajući u vidu potrebu za planiranjem budućnosti djeteta“ (Horvat, 2010, 18).

„Nastavnicima i drugima koji rade s djecom treba osigurati posebnu obuku kako bi im se pomoglo da prepoznaju situacije zlostavljanja, zanemarivanja, iskorištavanja ili rizik od napuštanja te da o takvim slučajevima izvijeste nadležna tijela“ (Horvat, 2010, 19).

„Sve odluke o izdvajanju djeteta iz obitelji protiv želje njegovih roditelja, moraju donositi mjerodavna tijela u skladu s važećim zakonima i procedurama te podložno sudskoj kontroli, pri čemu se roditeljima jamči pravo na žalbu i pristup odgovarajućemu pravnom zastupanju“ (Horvat, 2010, 19).

Horvat (2010) zaključuje kako dijete treba prihvatiti u sustav alternativne skrbi tek nakon što se iscrpe sve mogućnosti i utvrdi postojanje prihvatljivih i opravdanih razloga za prihvrat djece u sustav skrbi.

Omjer smještaja u institucije u odnosu na udomiteljske obitelji u nas

„U Republici Hrvatskoj prema popisu stanovništva iz 2001. godine živi približno 990.000 djece u dobi od 0 do 18 godina. U institucijama odgovarajuću skrb prima 3.376 djece. Od toga broja 2.760 djece živi u ustanovama socijalne skrbi (24-satni smještaj), a 616 je zbrinuto kroz cjelodnevni ili poludnevni boravak. U institucijama najčešće žive djeca s posebnim potrebama (44,7%), zatim djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi (30,3%), te djeca koja očituju poremećaje u ponašanju (25%). U odnosu na 3.376 djece koja koriste usluge institucija, 2.319 djece je bilo smješteno u udomiteljskim obiteljima 2001. godine. To znači da čak 59% djece u skrbi koristi usluge institucija. Ukoliko pogledamo odnos broja djece koja žive 24 sata u instituciji (njih 2.760) u odnosu na djecu koja žive u udomiteljskim

obiteljima, tada je odnos nešto povoljniji - 46% djece u udomiteljskim obiteljima, a 54% u domovima“ (Ajduković, 2004, 311-312).

Iz navedenih rezultata vidljivo je kako je više djece smješteno u institucijama nego u udomiteljskim obiteljima, no sve se više potiče deinstitutionalizacija. Za svako dijete je zasigurno najbolje kada može odrastati u biološkoj obitelji. Međutim, kada to nije moguće i kada je u interesu djeteta da ono bude izdvojeno, UNICEF umjesto institucionalne zagovara obiteljsku, udomiteljsku skrb.

ODREĐIVANJE NAJPRIKLADNIJEG OBLIKA SKRBI ZA DIJETE

Odluku o obliku smještaja djeteta i izboru ustanove/udomiteljske obitelji donosi centar za socijalnu skrb u skladu s najboljim interesom djeteta, njegovim potrebama, sposobnostima, razlozima smještaja i žurnosti postupka.

Centar za socijalnu skrb dužan je:

- djecu, a naročito djecu do 7 godine starosti smjestiti u udomiteljsku obitelj,
- uvijek kada je to moguće osigurati djetetu smještaj u njegovoj lokalnoj sredini,
- koristiti izvaninstitucijske oblike smještaja (srodničko udomiteljstvo, udomiteljstvo, obiteljski dom, organizirano stanovanje, stambena zajednica),
- braći i sestrama osigurati zajednički smještaj,
- djeci s teškoćama u razvoju osigurati više različitih oblika izvaninstitucijske skrbi ako se na taj način može spriječiti njihovo izdvajanje iz vlastite obitelji (Centar za socijalnu skrb Zagreb).

„Procjenu treba provoditi u najkraćem roku, temeljito i pažljivo. Pritom treba uzeti u obzir neposrednu sigurnost i dobrobit djeteta, kao i njegovu dugoročnu skrb i razvoj, a treba uključiti i osobne i razvojne karakteristike djeteta, etničko, kulturno, jezično i vjersko podrijetlo te obiteljsko i društveno okruženje, dosadašnje zdravstveno stanje i bilo kakve posebne potrebe“ (Horvat, 2010, 22).

Velika pozornost posvećuje se kvaliteti pružanja alternativne skrbi, osobito s obzirom na profesionalne vještine, osposobljavanje i nadzor pružatelja skrbi neovisno radi li se o institucionalnoj ili obiteljskoj skrbi.

Csaky (2009) ističe kako braća i sestre trebaju ostati zajedno, a djeci treba dati svaku mogućnost održavanja kontakta sa svojom obitelji.

DOMOVI ZA SMJEŠTAJ I ODGOJ DJECE

Domovi za smještaj i odgoj djece su javne ustanove socijalne skrbi čiji je cilj pružiti djetetu sigurno okruženje i nesmetano razvijanje.

Podjela domova:

1. prema namjeni
 - domovi koji osiguravaju odgoj i smještaj djeci koja su bez trajne roditeljske/obiteljske skrbi,
 - domovi za smještaj (i odgoj) djece i mladeži koja su privremeno izvan obitelji zbog školovanja, liječenja, odmora,
2. prema dobi korisnika
 - dječji domovi,
 - učenički domovi,
 - studentski domovi,
 - domovi umirovljenika,
3. prema trajanju boravka
 - domovi za kraći, privremeni, povremeni boravak,
 - domovi za (dugo)trajni boravak djece/mladeži/štićenika
4. prema stupnju otvorenosti
 - otvoreni domovi (u pravilu svi osim odgojnih domova),
 - poluotvoreni/poluzatvoreni domovi (djelomično zatvoreni prema okolini, individualni pristup - odgojni domovi),
 - zatvoreni domovi (pravna ograničenja i strogo propisani režim - maloljetnički zatvor, kaznionice),
5. prema spolu
 - domovi za djecu istog spola,
 - mješoviti domovi
6. prema kapacitetu
 - veliki domovi (preko 300 korisnika),
 - srednji domovi (do 200 korisnika),
 - mali domovi (Rosić, 2001).

Domovi prema namjeni

Domove prema namjeni možemo podijeliti na dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, dom za djecu s poremećajima u ponašanju, dom za tjelesno ili mentalno oštećenu djecu te dom za djecu ovisnike o drogama ili drugim opojnim sredstvima.

Dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi – štíćenici su djeca bez roditelja, djeca koju roditelji zanemaruju ili zlorabe svoje roditeljske dužnosti ili je taj smještaj iz drugih razloga u djetetovu interesu te trudnice ili roditelj s djetetom do 6 mjeseci.

Dom za djecu s poremećajima u ponašanju – obuhvaća:

- dom za odgoj djece – smještaj djece do 14 g. koja iskazuju poremećaje u ponašanju i osobnosti,
- dom za odgoj mladeži – smještaj mladeži 14-21 g. – upućivanje u centar za odgoj, pojačana skrb i nadzor uz dnevni boravak u ustanovi i upućivanje u odgojnu ustanovu,
- odgojni dom - smještaj mladeži 14-21 g. – izvršava se sudska odgojna mjera upućivanje u odgojnu ustanovu kao i mjera smještavanja u odgojni dom odlukom centra za socijalnu skrb,
- posebnu odgojnu ustanovu – osigurava smještaj, odgoj, školovanje i radno osposobljavanje ili stručnu pomoć osobama s poremećajima u ponašanju i tjelesnim ili mentalnim oštećenjem u dobi 14-21 g.,
- prihvatnu stanicu – osigurava pomoć za djecu i mladež zatečene u lutanju ili skitnji te onima kojima je potrebno hitno zbrinjavanje.

Dom za tjelesno ili mentalno oštećenu djecu – obuhvaća:

- centar za školovanje i rehabilitaciju,
- centar za radnu terapiju i rehabilitaciju,
- dnevni centar za radnu terapiju u rehabilitaciju.

Dom za djecu ovisnike o drogama ili drugim opojnim sredstvima – nakon medicinskog liječenja pruža usluge zbrinjavanja, odgoja, psihosocijalne skrbi i društvene integracije djece. (Rosić, 2001).

DOMOVI ZA DJECU BEZ ODGOVARAJUĆE RODITELJSKE SKRBI

Dječji domovi su ustanove socijalne skrbi kojima se ostvaruje odgojno - obrazovna djelatnost. U njih se smještaju djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djeca bez roditelja ili je taj smještaj iz bilo kojeg razloga u djetetovu interesu. Glavna je zadaća osigurati djeci zaštitu i obrazovanje, tj. da optimalno utječu na njihov psihofizički i socijalni razvoj.

Dječji dom se može organizirati kao:

- dom za stalni smještaj,
- dom za tjedni smještaj,
- dom za dnevni boravak.

Dječji dom za stalni smještaj osigurava zadovoljavanje životnih potreba kao što su: stanovanje, prehrana, odijevanje, održavanje osobne higijene, briga o zdravlju, čuvanje, odgoj i obrazovanje, njega, radne aktivnosti i korištenje slobodnog vremena.

Dom za tjedni smještaj osigurava djeci usluge smještaja tijekom radnih dana, čuvanja i odgoja, prehrane te brige o zdravlju, održavanje osobne higijene i njege, provođenje slobodnih aktivnosti i igre s djecom, a za školsku djecu pomoć u učenju i vođenje brige o školskim i izvanškolskim aktivnostima i drugo.

Dom za dnevni boravak osigurava djeci usluge boravka u pravilu za poludnevni boravak u trajanju do 8 sati dnevno, a za cjelodnevni boravak do 12 sati dnevno.

Dječji dom je dužan izvještavati nadležni centar za socijalnu skrb o svim promjenama vezanim za razvoj djeteta i odnose roditelja prema djetetu (Ministarstvo rada i socijalne skrbi, 1999).

Pregled domova čiji je osnivač Republika Hrvatska:

- Centar za pružanje usluga u zajednici "Kuća sretnih ciglica" - Slavonski Brod,
- Centar za pružanje usluga u zajednici "Izvor" - Selce,
- Centar za pružanje usluga u zajednici "Svitanje" - Koprivnica,
- Centar za pružanje usluga u zajednici Lipik,
- Centar za pružanje usluga u zajednici Vladimir Nazor - Karlovac,
- Dječji dom "Vrbina" - Sisak,
- Dom za djecu "Sveta Ana" - Vinkovci,

- Dom za djecu "Braća Mažuranići" - Novi Vinodolski,
- Dom za djecu "I.Brlić Mažuranić" - Lovran,
- Podružnica Rijeka,
- Dom za djecu "Klasje" - Osijek,
- Podružnica Zagrebačka,
- Dom za djecu "Maestral" - Split,
- Podružnica "Miljenko i Dobrila" - Kaštel Lukšić,
- Dom za djecu "Pula" - Pula,
- Dom za djecu i mlade punoljetne osobe "Maslina" - Dubrovnik,
- Dom za djecu Zagreb,
- Podružnica "Laduč",
- Podružnica "A.G. Matoš",
- Podružnica "I.G. Kovačić",
- Podružnica "Josipovac".

Pregled domova drugih osnivača u Republici Hrvatskoj:

- Dom za dnevni boravak djece "Tić",
- SOS - dječje selo Lekenik,
- SOS - dječje selo Ladimirevci (Ministarstvo socijalne politike i mladih, 2016).

Dakle, postoji četrnaest institucija i njihove podružnice čiji je osnivač Republika Hrvatska te domovi drugih osnivača koji uključuju i SOS dječja sela. Slijedi opis, organizacija i funkcioniranje Doma za djecu "Klasje" koja ima dugu tradiciju organizirane skrbi o djeci u gradu Osijeku, zatim Dječjeg doma Zagreb koji je jedan od najpoznatijih u Hrvatskoj te SOS dječjeg sela Ladimirevci koji u suradnji s lokalnom zajednicom pokreće različite projekte kojima se djeca uče novim znanjima i životnim vještinama.

Dom za djecu "Klasje" - Osijek

Dječji dom Klasje Osijek nasljednik je Huttler – Kollhoffer – Monsperger sirotišta koje je počelo s radom davne 1870. godine. Sadašnji naziv Klasje dom nosi od 1993., a ime su zajedno odabrali korisnici i odgojitelji doma.

Dom za djecu "Klasje" u Osijeku pruža sljedeće socijalne usluge:

1. usluga privremenog smještaja,
2. usluga poludnevnog boravka,
3. usluga cjelodnevnog boravka,
4. usluga organiziranog stanovanja uz povremenu podršku,
5. usluga savjetovanja i pomaganja primarnim ili udomiteljskim obiteljima,
6. usluga savjetovanja i pomaganja djeci i mladima nakon izlaska iz skrbi i djeci smještenoj u udomiteljskim obiteljima,
7. usluga savjetovanja i pomaganja posvojiteljskim obiteljima.

Dom za djecu "Klasje" pruža skrb djeci i mlađim punoljetnim osobama do 21. godine starosti izvan vlastite obitelji (korisnici su djeca bez roditelja, djeca koju roditelji zanemaruju ili zlorabe svoje roditeljske dužnosti, ili djeca smještena u dom iz drugih razloga). Također nudi smještaj trudnicama i roditelju s djetetom do godine starosti (Dječji dom Klasje-Osijek, 2013).

Dom za djecu Zagreb

Dječji dom Zagreb ustanova je socijalne skrbi koja kroz socijalne usluge zbrinjava djecu bez roditelja ili bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djecu čiji je razvoj bio ugrožen u vlastitim obiteljima, te trudnice i majke s djecom. Dom pruža usluge i obiteljima djece, primarnim, udomiteljskim i posvojiteljskim. Kapacitet usluga je za 200 djece i mladih u dobi od 0 – 21 godinu, 10 trudnica i majki s malom djecom te za 100 korisničkih obitelji. Povijest doma započinje 1882. godine kada je doneseno Rješenje o osnivanju Kraljevskog zemaljskog sirotišta iz sredstava Zaklade Eduarda baruna Jellachicha. Od 1940. godine ustanova uz djecu počinje zbrinjavati trudnice i majke s dojenčadi.

Djelatnost je Doma za djecu Zagreb pružanje socijalnih usluga djeci, mladima, trudnicama i majkama s djecom, obiteljima:

1. usluga privremenog smještaja,
2. usluga poludnevnog boravka,
3. usluga cjelodnevnog boravka,
4. usluga organiziranog stanovanja uz sveobuhvatnu podršku,
5. usluga organiziranog stanovanja uz povremenu podršku,
6. usluga savjetovanja i pomaganja primarnih ili udomiteljskih obitelji,

7. usluga savjetovanja i pomaganja djeci i mladima nakon izlaska iz skrbi ili djeci smještenoj u udomiteljskim obiteljima,
8. usluga savjetovanja i pomaganja posvojiteljskim obiteljima,
9. usluga rane intervencije,
10. usluga smještaja u malim skupinama (Dječji dom Zagreb).

SOS Dječje selo Ladimirevci

SOS Dječje selo Ladimirevci drugo je dječje selo u Hrvatskoj. Smješteno je dvadesetak kilometara od Osijeka, u valpovačkom selu Ladimirevci. Selo je izgrađeno 1995. godine, a otvoreno je 1997. godine. Osamdesetero djece u 17 SOS obitelji koje žive u SOS kućama čine jedno zajedništvo u sigurnoj i brižnoj sredini.

Obiteljski model dugoročne skrbi o djeci je model kojim se djeci želi osigurati sigurno okruženje i ljubavlju ispunjeno odrastanje. Kako bi se navedeno ostvarilo koriste se suvremene odgojne metode bazirane na pedagoškim i psihološkim znanjima. Najbolji interes djece promiče se kroz individualna razvojna planiranja kojim se osigurava da svako dijete dobije pomoć koja mu je potrebna ili da ga se razvojno usmjeri na područje njegovih interesa i najvećih mogućnosti. Konvencija o pravima djeteta dokument je koji je sastavni dio Priručnika za Dječja sela koji određuje načela i smjernice rada Dječjeg sela, a dječja prava i politika za zaštitu djece poznata su svim djelatnicima te se i odgoj čvrsto temelji na vrijednostima ravnopravnosti, tolerancije, međusobnog poštivanja i uvažavanja, pomaganju, zajedništvu i nenasilju.

SOS Dječja sela brinu se za djecu bez roditelja i roditeljske skrbi, neovisno o njihovoj rasnoj, nacionalnoj i vjerskoj pripadnosti, pružaju im ljubav i sigurnost u obiteljskom okruženju, trajan dom i obrazovanje za sretno i mirno djetinjstvo.

Djeca koja zajedno s SOS mamom žive u jednoj od SOS kuća predstavljaju SOS obitelj. Obiteljske veze razvijaju se na prirodan način što znači da djevojčice i dječaci različite dobi žive zajedno kao braća i sestre, a biološka braća i sestre uvijek se smještaju u istu SOS obitelj. Njena je zadaća pružiti sigurnost, emocionalno toplo okružje i razvoj osjećaja pripadnosti (SOS Dječje selo Hrvatska, 2012).

UDOMITELJSTVO DJECE

Havelka, Kocijan i Alagić (2014) navode udomiteljstvo djece kao oblik skrbi izvan vlastite obitelji kojim se djetetu osigurava smještaj i skrb u udomiteljskoj obitelji. Udomiteljska obitelj je pripremljena i posebno educirana obitelj koja prihvaća korisnika i brine o njegovim tjelesnim i emocionalnim potrebama. Za razliku od smještaja u ustanovu, udomiteljstvo predstavlja humaniji oblik skrbi jer se korisniku omogućuje održavanje socijalnih veza. „Udomiteljska obitelj obvezna je pravilno njegovati obiteljsko dijete i pružati mu primjeren smještaj, prehranu, brinuti o njegovom zdravlju, obrazovanju i drugim potrebama. Dijete postaje ravnopravni član udomiteljske obitelji“ (Havelka, Kocijan i Alagić, 2014, 7). Udomiteljska skrb je zamjenska roditeljska skrb djetetu koje ne može ostvariti povoljan razvoj u vlastitoj obitelji. Butković (2005) navodi kako je smještaj u udomiteljskoj obitelji prepoznat kao čovječniji i prirodniji oblik skrbi koji smještenom djetetu osigurava zaštitu i mogućnost življenja u obiteljskom okružju. Djeca koja žive u udomiteljskoj obitelji su djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi: djeca bez roditelja, djeca koju roditelji zanemaruju ili zlorabe roditeljske dužnosti, žrtve obiteljskog nasilja, djeca s tjelesnim ili mentalnim oštećenjima. Udomitelji mogu biti udomiteljska obitelj ili udomitelj samac koji posjeduje dozvolu za obavljanje udomiteljstva.

„Iz svoje biološke obitelji djeca smještena kod udomitelja najčešće su izdvojena zbog zanemarivanja (oko 54%), poremećenih obiteljskih odnosa, siromaštva, napuštanja i smrti roditelja. Mnogo češće od drugih skupina djece u javnoj skrbi ta su djeca iz vlastite obitelji izdvojena zbog napuštanja od strane roditelja“ (Ajduković, Sladović Franz i Kregar, 2005, prema Horvat, G., 2008).

„Longitudinalno praćenje pokazuje da djeca smještena u udomiteljske obitelji postižu visoku razinu psihosocijalnog funkcioniranja, imaju izgrađenu pozitivnu sliku o sebi, visoko samopouzdanje i samopoštovanje“ (Kregar Orešković i Rajhvajn, 2007, prema Horvat, G., 2008).

Tablica 1.: Broj djece smještene u udomiteljskim obiteljima u razdoblju od 2003. do 2007. godine

Godina	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.
Broj smještene djece	2484	2331	2244	2195	2105

Iz tablice 1. iščitava se da broj djece smještene u udomiteljskim obiteljima u razdoblju od 2003. do 2007. godine u Republici Hrvatskoj opada. Radi se na prevenciji izdvajanja djece iz primarnih obitelji, razvijaju se usluge u zajednici te se radi na programima potpore roditeljima i njihovoj djeci, ima i situacija kada dolazi do ponovnog spajanja obitelji. Sve navedeno dovodi do smanjenja potrebe za alternativnom skrbi.

Vrste udomiteljstva prema potrebama djece

Postoje četiri vrste udomiteljstva prema potrebama djece prema Havelka, Kocijan i Alagić (2014) koje se navode. To su:

1. tradicionalno udomiteljstvo: usluge skrbi pružaju se djetetu urednog psihofizičkog razvoja i razine funkcioniranja, a za koje je procijenjeno da je primjena udomiteljstva u njegovom najboljem interesu,
2. specijalizirano udomiteljstvo: specijalizirane usluge skrbi pružaju se djetetu s posebnim potrebama, i to:
 - a. djeci i mladeži s problemima u ponašanju koji su učestali, trajni i jačeg intenziteta,
 - b. grubo zanemarivanoj i zlostavljanoj djeci,
 - c. djeci s težim ili višestrukim teškoćama u razvoju,
 - d. HIV pozitivnoj djeci i mladeži,
 - e. roditeljima s djetetom za koje je procijenjeno da je njihov zajednički smještaj u specijaliziranu udomiteljsku obitelj u njihovom najboljem interesu,
3. hitno udomiteljstvo: nastaje uslijed krizne situacije, a radi djetetove sigurnosti i zaštite interesa dijete se hitno smješta u privremenu udomiteljsku obitelj (udomiteljstvo može trajati najdulje mjesec dana u neprekidnom trajanju). Krizne situacije su:
 - a. kada je dijete napušteno od roditelja,
 - b. kada ga roditelji grubo zanemaruju ili zlostavljaju,
 - c. kada su roditelji spriječeni brinuti o djetetu zbog teške bolesti ili smrti,
4. povremeno udomiteljstvo: privremeni smještaj djeteta u udomiteljsku obitelj (udomiteljstvo može trajati najduže do 3 mjeseca u neprekidnom trajanju), i to:
 - a. tijekom pripreme za stalni smještaj u tu udomiteljsku obitelj,
 - b. dijete koje je na duljem smještaju u domu socijalne skrbi radi njegove prilagodbe na obiteljski način života (Havelka, Kocijan i Alagić, 2014, 9).

Vrste udomiteljstva prema statusu

Postoje dvije vrste udomiteljstva prema statusu:

1. srodničko udomiteljstvo: udomitelji su u krvnom i/ili tazbinskom srodstvu s djetetom. Srodnici koji mogu obavljati ovu vrstu udomiteljstva su:
 - a. baka,
 - b. djed,
 - c. stric,
 - d. teta,
 - e. ujak,
 - f. braća/polubraća,
2. nesrodničko udomiteljstvo: udomitelji nisu u krvnom ili tazbinskom srodstvu s djetetom (Havelka, Kocijan i Alagić, 2014, 10).

Tko može postati udomitelj?

Udomitelji mogu biti muškarci i žene, neovisno o tome imaju li vlastite djece. Njihova je osnovna zadaća obavljanje roditeljskih dužnosti prema djeci iz drugih obitelji. Društvena uloga udomitelja je vrlo važna te odgovorna.

„Osoba koja želi obavljati udomiteljstvo mora:

- biti hrvatski državljanin,
- biti punoljetna,
- imati prebivalište u Republici Hrvatskoj,
- imati poslovnu sposobnost,
- imati zdravstvenu sposobnost,
- imati završeno najmanje osnovnoškolsko obrazovanje,
- imati sposobnost za kvalitetno obavljanje udomiteljstva, prema stručnoj procjeni tima za udomiteljstvo,
- imati propisane stambene i materijalne uvjete za obavljanje udomiteljstva“ (Havelka, Kocijan i Alagić, 2014, 11).

Minimalna dob udomitelja je 18, a maksimalna 60 godina. Havelka, Kocijan i Alagić (2014) ističu kako udomitelj ili članovi njegove obitelji moraju ostvarivati vlastita sredstva za uzdržavanje, a njihov minimalni mjesečni prihod za uzdržavanje mora biti veći za 70% od

iznosa visine pomoći za uzdržavanje Zakonom o socijalnoj skrbi. Udomitelj ili član njegove obitelji mora biti vlasnik, suvlasnik ili najmoprimac stambenog prostora. Kuća ili stan moraju zadovoljavati tehničke, higijenske i estetske zahtjeve. Jednu spavaonicu smije koristiti najviše troje djece predškolske dobi, odnosno dvoje djece školske dobi. Svako dijete treba imati svoj krevet i ormar, tj. radni stol i stolicu. Za osobe s invaliditetom udomitelj mora osigurati posebne uvjete. U jednoj udomiteljskoj obitelji može se smjestiti maksimalno troje djece od kojih samo jedno može biti dijete s posebnim potrebama (više od troje djece može biti smješteno samo ukoliko se radi o braći i sestrama, majci s malim djetetom ili korisnicima hitnog i povremenog udomiteljstva).

„Zahtjev za obnovu dozvole za obavljanje udomiteljstva udomitelj podnosi najkasnije 60 dana prije isteka roka od 5 godina. U istom roku centar je dužan odlučiti o podnesenom zahtjevu. Dozvola za obavljanje udomiteljstva prestaje:

- smrću udomitelja,
- istekom roka na koji je izdana,
- na zahtjev udomitelja,
- pravomoćnosti rješenja o prestanku dozvole za obavljanje udomiteljstva“ (Havelka, Kocijan i Alagić, 2014, 18).

Posjeti roditelja djeci smještenoj u udomiteljsku obitelj

Kada je dijete smješteno u udomiteljsku obitelj važno je odmah na početku napraviti plan susreta s roditeljima te pritom uključiti sve osobe uključene u proces udomljavanja. Vrlo je važno pojasniti roditeljima da je polazišna točka u definiranju svih okolnosti i odluka vezanih uz plan susreta interes i dobrobit djeteta (Schrotenboer, 2010).

Havelka, Kocijan i Alagić (2014) navode kako se prilikom smještaja u udomiteljsku obitelj u većini slučajeva (osim kada to nije u interesu djeteta) određuje način i vrijeme određivanja susreta djece s roditeljima i drugim članovima obitelji. Susreti se najčešće odvijaju u udomiteljskoj obitelji, no prvih nekoliko susreta trebalo bi organizirati na neutralnom mjestu kako bi se izbjegao pritisak koji dijete osjeća misleći da mora birati između odanosti roditeljima i odanosti udomiteljima. Roditelji mogu kontakt s djetetom također ostvariti putem telefona tako da ili oni nazovu dijete ili da dijete nazove roditelje. Prilikom kontakta s roditeljima dobro je da udomitelji prenesu roditeljima važne informacije koje se tiču djeteta. Udomitelji trebaju pripremiti dijete na dolazak roditelja u skladu s dobi

djeteta. Nekada se može dogoditi da roditelj (čak i bez obrazloženja) ne dođe na dogovoreni susret te je dijete razočarano i tužno ili ljuto na roditelja. Potrebno je dijete saslušati i nastojati mu pružiti podršku. Može se dogoditi da roditelj postane agresivan, na susret dođe pod utjecajem alkohola ili se neprimjereno ponaša prema djetetu ili udomiteljima. U tom slučaju susret se može i prekinuti, a o svemu tome obvezno je obavijestiti centar za socijalnu skrb. Ukoliko dijete počne odbijati susrete s roditeljima, potrebno ga je poticati na taj susret, a ako se dogodi da dijete nikako ne želi susret, potrebno je obavijestiti centar za socijalnu skrb. Nakon svakog susreta, udomitelji i/ili nadležni socijalni radnik trebali bi izraditi kratki izvještaj te ga sačuvati i uputiti u nadležnu ustanovu socijalne skrbi. Odnos roditelja i udomitelja iznimno je važan u cijelom procesu udomljavanja kako bi dijete što lakše prebrodilo situaciju u kojoj se nalazi. „Nakon susreta, nadležni djelatnik socijalne skrbi trebao bi popričati s roditeljem o tome kako je susret protekao. Tijekom ove zajedničke procjene dobro je potaknuti roditelje da prepričaju kako su doživjeli susret, kako su se osjećali, što je po njima dobro prošlo, što bi željeli da bude drugačije idući put i u skladu s tim kako bi željeli da se organizira idući susret. Na ovaj način zajednička procjena nakon susreta ujedno je i priprema za sljedeći susret“ (Schrotenboer, 2010, 12).

Schrotenboer (2010) navodi kako je poželjno da udomitelji zauzmu neutralan stav (bez ikakve osude ili kritike) prema roditeljima djeteta i izražavaju neutralno mišljenje o njima pred djetetom. Ovo je prije svega važno zbog dječje odanosti roditeljima i potrebe da zadrže dobru ili što bolju sliku o njima.

Mišljenja udomiteljske djece o udomiteljstvu

„Sva djeca govore o tome da kad bi oni bili odgovorni za smještaj djeteta izvan vlastite obitelji ili kada bi trebali ponovno odlučivati za sebe, uvijek bi prednost dali obitelji udomitelja jer je to ipak obitelj (*Zašto bi radije odabrao udomiteljsku obitelj nego dom? Da se (dijete) osjeća kao da ima pravu obitelj, da se ne osjeća izolirano.*). Predodžba djece o domu uglavnom je negativna. Dom doživljavaju kao sumorno mjesto, s puno djece, bez slobode i sl. (*...tu nema puno djece, bolje je, ne volim kad je gužva...; ...meni baš i nije bilo dobro tam (misli na dom)...bilo je dosadno...*). Ova se spoznaja čini važnom jer je riječ o perspektivi djece, dakle, onih koji su korisnici takvih smještaja te je od iznimnog značaja upoznati i razumjeti njihovu perspektivu, a time u budućnosti odluke više temeljiti na tim spoznajama kako bi se, što je više moguće, poštedjelo djecu u ionako vrlo teškim situacijama izdvajanja i života izvan vlastite obitelji“ (Horvat, 2012, 39).

PODRŠKA OSOBI NAKON ZAVRŠETKA SKRBI

Tobis (2000) ističe kako je život nakon izlaska iz ustanove teži. Mnoga djeca koja odrastaju u ustanovama socijalne skrbi teško se reintegriraju u društvo.

„Agencije i ustanove trebaju imati jasnu politiku i provoditi dogovorene mjere vezane uz planirano i neplanirano zaključenje njihova rada s djecom, kako bi osigurale odgovarajuću potporu nakon završetka pružanja skrbi i/ili daljnje aktivnosti. Tijekom cjelokupnog razdoblja pružanja skrbi, oni sustavno trebaju raditi na pripremanju djeteta da postane autonomno i u potpunosti se integrira u zajednicu, osobito stjecanjem socijalnih i životnih vještina koje se jačaju sudjelovanjem u životu lokalne zajednice“ (Horvat, 2010, 32).

Horvat (2010) navodi kako pripreme za život nakon završetka skrbi trebaju započeti još dok je dijete u sustavu skrbi te kako mladima treba pružiti mogućnost obrazovanja i strukovnog osposobljavanja u sklopu stjecanja životnih vještina, ali im treba omogućiti i pristup socijalnim, pravnim i zdravstvenim uslugama.

„Što se mlada osoba više bliži izlasku iz sustava skrbi, to je više treba poticati da sama odlučuje i preuzima odgovornost za svoje postupke. Podrška pružatelja skrbi ne bi se smjela smanjiti, ali može se promijeniti. Mlada osoba i dalje je dijete pa će joj ipak trebati savjeti i potvrda da se može obratiti svojim osobama od povjerenja“ (Vijeće Europe, 2014, 54).

Briga o štićeniku ne bi trebala prestati po njegovom izlasku iz sustava skrbi. Mlada osoba započinje samostalan život, ali i dalje mu je potrebna podrška te netko tko će ga poticati i usmjeravati na pravi put.

SURADNJA STRUČNIH SLUŽBI RADI UVAŽAVANJA DJEČJIH PRAVA

"Prema nizu važećih zakona, zakonskih propisa i moralno - etičkih načela svatko je dužan obavijestiti CZSS o kršenju djetetovih prava, a CZSS će onda procijeniti postoji li potreba za izricanjem pojedine mjere obiteljskopravne zaštite" (Poredoš i suradnici, 2007). Isto tako, centar za socijalnu skrb često treba zatražiti dodatnu dokumentaciju od nadležnog liječnika i drugih zdravstvenih djelatnika, škole, učitelja, drugih članova obitelji i po potrebi ostalih koji mogu pomoći svojim informacijama.

Udruga udomitelja djece i starijih osoba osmislila je projekt kojim se želi potaknuti suradnja i umrežavanje relevantnih dionika u lokalnim zajednicama – jedinica lokalne samouprave, obrazovnih ustanova i ustanova socijalne skrbi, organizacija civilnog društva te poslovnog sektora u cilju podrške udomiteljima i udomljenoj djeci koji u toj zajednici žive, rade i obrazuju se. Zaključak prve radionice s učiteljima bio je da su i učitelji i stručna služba škole nedovoljno upoznati s problemima udomljene djece kao i problemima s kojima se nose udomiteljske obitelji te da se zajedničkim trudom i suradnjom učitelja i udomitelja može puno postići u radu s udomljenom djecom i pomoći im u ostvarivanju boljih rezultata u školi (Udruga udomitelja djece i starijih osoba Toplo srce, 2016).

Može se zaključiti kako je suradnja stručnih službi vrlo važna kada se radi o izdvajanju djece iz vlastitih obitelji. Osim onoga što centar za socijalnu skrb sam prikupi o štíćeniku, potrebne su mu i dodatne informacije drugih stručnih službi koje mogu biti od iznimne važnosti. Iz prethodno navedene radionice može se vidjeti kako učitelji i stručna služba škole još uvijek nisu dovoljno kompetentni u radu s djecom koja su smještena u neki oblik alternativne skrbi, ali radi se na njihovom napredovanju.

CILJ ISTRAŽIVANJA I ISTRAŽIVAČKI PROBLEM

Cilj istraživanja

Cilj je ovog istraživanja na osnovi protokola intervjuja ponuditi koncept oblika alternativne skrbi za djecu bez primjerene roditeljske skrbi koji je najprimjereniji za nesmetan razvoj djeteta.

Istraživački problem i istraživačka pitanja

Istraživački je problem usporen proces deinstitutionalizacije koja označava postupno zatvaranje velikih ustanova skrbi i preseljenje njihovih korisnika u zajednicu uz primjerenu podršku. Zbrinjavanje djece bez primjerene roditeljske skrbi u institucije pogoršava socijalnu integraciju te djeca nemaju priliku naučiti se obiteljskom, odnosno „vanjskom, realnom“ životu.

„U Republici Hrvatskoj je također na snazi promicanje deinstitutionalizacije čiji je cilj postizanje promjene u omjeru između institucionalnih i izvaninstitucionalnih oblika skrbi u korist izvaninstitucionalnih oblika. Smještaj u udomiteljsku obitelj u službama socijalne skrbi prepoznat je kao čovječniji, prirodniji i jeftiniji i njegova je primjena u stalnom porastu“ (Butković, 2005, prema Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Jelača, 2005).

Istraživačka pitanja:

- Mogu li odgajatelji u domovima pružiti dovoljno pažnje svakom djetetu?
- Razlikuju li se udomljena djece i djeca smještena u domove?
- Kako izabrati najbolji tip smještaja za dijete izdvojeno iz obitelji?
- Kada je udomiteljska obitelj, a kada neka institucija najbolje rješenje?

UZORAK ISTRAŽIVANJA I METODE

Uzorak istraživanja

Uzorak istraživanja uključivao je 15 sudionika, pet (5) učiteljica, dvije (2) ravnateljice te dvije (2) psihologinje iz Osnovne škole Eugena Kumičića te Osnovne škole Josipa Kozarca u Slatini, (2) dvije socijalne radnice i psiholog iz Centra za socijalnu skrb Slatina te tri (3) udomiteljice. Istraživanje je provedeno anonimno.

Tablica 2.: Sudionici prikazani prema spolu, dobi i zanimanju

	SPOL	DOB	ZANIMANJE
1.	Ž	53	Učiteljica
2.	Ž	37	Učiteljica
3.	Ž	36	Učiteljica
4.	Ž	34	Učiteljica
5.	Ž	32	Učiteljica
6.	Ž	55	Ravnateljica
7.	Ž	57	Ravnateljica
8.	Ž	29	Psihologinja
9.	Ž	56	Psihologinja
10.	Ž	58	Socijalna radnica
11.	Ž	32	Socijalna radnica
12.	M	59	Psiholog u CZSS
13.	Ž	50	Udomiteljica
14.	Ž	58	Udomiteljica
15.	Ž	41	Udomiteljica

Metode

Metoda prikupljanja podataka korištena u istraživanju jest intervjuiranje, a instrument je protokol vođenog intervjua. Vođeni intervjui bio je anonimni, a izrađen je isključivo za potrebe istraživanja u diplomskom radu sa specifičnim pitanjima za svako zanimanje drugačije. Protokol intervjua za učitelje sadržavao je deset pitanja, za ravnatelja jedno pitanje, za psihologa tri pitanja, za socijalnog radnika također tri pitanja, za psihologa u CZSS pet pitanja te za udomitelje četiri pitanja. Svaki protokol intervjua sadržavao je pitanje o dobi i spolu ispitanika.

Četrnaest pitanja bila su zatvorenog tipa dok su ostala pitanja bila otvorenog tipa. Pitanja zatvorenog tipa bila su pitanja dvočlanog (postoje li razlike između djece u domovima i udomljene djece, pohađa li učenik neki od posebnih oblika školovanja, ima li učenik pomoćnika u nastavi, tj. asistenta, ima li učenik dijagnosticiranu neku od teškoća u razvoju, ima li životna situacija veze sa školskim uspjehom) i pitanja višestrukog izbora (koliko često djeca bez primjerene roditeljske skrbi imaju potrebe razgovarati s psihologom, koliko je u obitelji udomljeno djece mlađe školske dobi, koliko u razrednom odjelu ima učenika koji ne žive sa svojim roditeljima, gdje žive ti učenici, koriste li ostali učenici neke od oblika neprikladnog ponašanja prema tom učeniku, koji je školski uspjeh učenik ostvario u prethodnom razredu), a zahtijevala su odabir jedne komponente.

REZULTATI I RASPRAVA

Rezultati su pokazali kako od pet učiteljica samo jedna u svom razrednom odjelu ima dva učenika koji ne žive sa svojim roditeljima, dok ostale četiri učiteljice imaju po jednog takvog učenika. Tri učenika žive u udomiteljskoj obitelji, jedno kod bake, a jedno kod rodbine. Na pitanje koriste li ostali učenici neke od oblika neprikladnog ponašanja prema tom učeniku sve učiteljice odabrale su odgovor gotovo nikada.

Za učenika A koji živi u udomiteljskoj obitelji učiteljica je navela kako on ne pohađa poseban oblik školovanja, nema pomoćnika (asistenta) u nastavi te nema dijagnosticiranu teškoću u razvoju. Učenik je ostvario dobar uspjeh u prethodnom razredu, a učiteljica smatra kako školski uspjeh ima veze s njegovom životom situacijom. To je objasnila ovako: „Nije s djetetom rađeno kako treba što se tiče samoga ranog odgoja u obitelji.“ Je li uočila razlike između tog i ostalih učenika: „Nisam nikada, dijete je sada s ponašanjem i vladanjem kao i ostala djeca.“ Na pitanje koji oblik alternativne skrbi smatra da najbolje odgovara učeniku bez primjerene roditeljske skrbi ona navodi: „Možda udomiteljska obitelj kako bi stvorili radne navike i obaveze. U kakvoj se obitelji nalaze, takvi postanu kasnije ljudi – zdrava obitelj, zdrava zajednica!“

Za učenika B koji živi u udomiteljskoj obitelji učiteljica je navela kako on ne pohađa poseban oblik školovanja, nema pomoćnika (asistenta) u nastavi te nema dijagnosticiranu teškoću u razvoju. Učenik je ostvario vrlo dobar uspjeh u prethodnom razredu, a učiteljica smatra kako školski uspjeh nema veze s njegovom životom situacijom. Je li uočila razlike između tog i ostalih učenika: „Ne.“ Na pitanje koji oblik alternativne skrbi smatra da najbolje odgovara učeniku bez primjerene roditeljske skrbi ona navodi: „Udomiteljska obitelj.“

Za učenika C koji živi u udomiteljskoj obitelji učiteljica je navela kako on ne pohađa poseban oblik školovanja te nema pomoćnika (asistenta) u nastavi. Na pitanje ima li učenik dijagnosticiranu neku od teškoća u razvoju odgovara: „Posjećuje defektologa.“ Učenik je ostvario vrlo dobar uspjeh u prethodnom razredu, a učiteljica smatra kako školski uspjeh ima veze s njegovom životom situacijom. To je objasnila ovako: „Nasljedni faktor ima puno utjecaja, ali uspjeh ovisi i o tome koliko truda ulažu udomitelji.“ Je li uočila razlike između tog i ostalih učenika: „Nema razlike, jedino učenik treba uložiti puno truda jer godine koje je proveo kod roditelja (3 godine) puno je zaostao i nije naučio što je s 3, 4 godine već trebao znati. Učenik je sklon laži i ne priznaje nešto što je uradio.“ Na pitanje koji oblik alternativne skrbi smatra da najbolje odgovara učeniku bez primjerene roditeljske skrbi ona navodi: „Ako

dijete nema nikakve bliže rodbine, svakako je dobro u udomiteljskoj obitelji, ali u obitelji gdje će dijete dobiti svu potrebnu njegu. Ja imam odličan primjer udomiteljske obitelji koja daje maksimum, brine o djetetu, dijete je uredno, napreduje u školi, igra se sa djecom udomitelja.“

Za učenika D koji živi kod bake, učiteljica je navela kako on ne pohađa poseban oblik školovanja, nema pomoćnika (asistenta) u nastavi te nema dijagnosticiranu teškoću u razvoju. Učenik je ostvario vrlo dobar uspjeh u prethodnom razredu, a učiteljica smatra kako školski uspjeh nema veze s njegovom životom situacijom. Je li uočila razlike između tog i ostalih učenika: „Nisam uočila nikakve razlike.“ Na pitanje koji oblik alternativne skrbi smatra da najbolje odgovara učeniku bez primjerene roditeljske skrbi ona navodi: „Djeca bez primjerene roditeljske skrbi bi trebala biti zbrinuta u udomiteljskoj obitelji i svakako bi trebalo ubrzati postupak za usvajanje djece jer ima puno roditelja koji žele djecu, a odustaju nakon obilne papirologije.“

Za učenicu E koji živi kod rodbine učiteljica je navela kako ona ne pohađa poseban oblik školovanja, nema pomoćnika (asistenta) u nastavi te nema dijagnosticiranu teškoću u razvoju. Učenica je ostvarila vrlo dobar uspjeh u prethodnom razredu, a učiteljica smatra kako školski uspjeh ima veze s njezinom životom situacijom. To je objasnila ovako: „Učenica nije imala razvijene radne navike, zapamtila bi sve na satu, ali je uvijek nedostajao rad kod kuće. Nema je tko poticati da se razvija, trudi i spozna važnost učenja i školovanja. Uočava se i nedostatak nekog općeg znanja i životnog iskustva što se stječe u obitelji. Sve se to odražava na njezino samopouzdanje i samopoštovanje.“ Je li uočila razlike između tog i ostalih učenika: „Uočila sam razliku u ponašanju, tj. u reagiranju na određene teme o kojima se govori u školi, a tiču se obiteljskih odnosa; slabo su razvijene higijenske navike, slabije se usmeno izražava, siromašan rječnik, rijetko se uključuje u rasprave i sl.“ Na pitanje koji oblik alternativne skrbi smatra da najbolje odgovara učeniku bez primjerene roditeljske skrbi ona navodi: „Mislim da to ovisi od slučaja do slučaja. Iz vlastitog iskustva mogu reći da je dobro da je učenica ostala kod rodbine i u mjestu, tj. u školi u koju je išla i ranije. Nakon svih poteškoća koje je doživjela, ostanak u mjestu i školi pridonio je njezinom 'oporavku'. S druge strane, iz nekih drugih priča bolje je da su djeca smještena u udomiteljsku obitelj. U svakom slučaju, mislim da se mora detaljno i vrlo odgovorno razmotriti cijela životna situacija i obiteljske prilike/neprilike u kojima žive učenici o kojima govorimo. Također, mislim da učitelji imaju u tome veliku ulogu jer u većini slučajeva su upravo baš oni osobe koje najbolje poznaju te učenike, a učenici se na neki način oslanjaju na njih, osjećaju se sigurno i zaštićeno i vjeruju im. Mora postojati dobra suradnja i komunikacija između škole (učitelja), stručne

službe škole te centra za socijalnu skrb kad se ti učenici nađu u procesu, tj. kad se utvrdi da nemaju valjanu roditeljsku skrb i sl.“

Iz protokola intervjua za učitelje može se zaključiti kako učenici iz njihovih razrednih odjela koji ne žive sa svojim roditeljima ne pohađaju poseban oblik školovanja, nemaju pomoćnika (asistenta) u nastavi, nemaju teškoća u razvoju (samo jedan učenik posjećuje defektologa). Školski uspjeh iz prethodnog razreda im je dobar ili vrlo dobar. Tri učiteljice smatraju kako životna situacija učenika ima veze sa školskim uspjehom, dok dvije smatraju kako to nije povezano. Samo jedna učiteljica uočava razlike između tog i ostalih učenika. Udomiteljstvo (i srodničko udomiteljstvo) je oblik alternativne skrbi za kojeg su se odlučile sve učiteljice. Valja usmjeriti pozornost na važnost učitelja i škole kada se radi o djeci bez primjerene roditeljske skrbi, a kojega je navela jedna učiteljica.

Protokol intervjua za ravnatelja sadržavao je samo jedno pitanje, i to koji oblik alternativne skrbi najbolje odgovara učeniku bez primjerene roditeljske skrbi, a ispunile su ga dvije osobe. Jedna ravnateljica odgovorila je: „Udomiteljstvo. Osobno smatram da svako dijete treba obitelj. Samo u obitelji djeci možemo omogućiti priliku za ispunjeno i sretno djetinjstvo. Djeca koja žive u domovima nemaju priliku doživjeti puni osjećaj pripadnosti i prisnosti koju pruža obitelj (koliko se god u domovima trudili).“

Druga ravnateljica odgovorila je: „Svakako smještaj u udomiteljsku obitelj – učenik ima podmirene osnovne potrebe (zdravlje, higijena, odijevanje, redoviti kuhani obroci) te odrasle osobe koje mogu poslužiti kao modeli identifikacije. Prednost je što je to izvaninstitucionalni oblik skrbi i zapravo 'imitacija' pravog obiteljskog života koji je djetetu iz bilo kojih razloga onemogućen. Naše iskustvo u školi pokazuje kako takvi učenici smješteni u udomiteljsku obitelj redovitije i uspješnije izvršavaju svoje školske obveze i kako udomitelji vode primjerenu skrb o djeci (odazivaju se na roditeljske sastanke i individualne razgovore) te prate djetetov napredak u školi.“

Iz protokola intervjua možemo vidjeti kako je udomiteljstvo oblik alternativne skrbi za kojeg su se odlučile obje ravnateljice.

Protokol intervjua za psihologa ispunile su dvije osobe. Obje psihologinje navode kako djeca bez primjerene roditeljske skrbi jednom mjesečno imaju potrebe razgovarati s njima.

Na pitanje koji su najčešći problemi kada vam se obraćaju, jedna psihologinja odgovorila je: „Neslaganje s braćom/sestrama, teškoće sa spavanjem (noćne more), pitanje života i smrti (u slučaju smrti roditelja).“ Koji oblik alternativne skrbi najbolje odgovara učeniku bez primjerene roditeljske skrbi: „Smatram da je djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi najmanje stresno kada neki drugi član obitelji (baka, teta) preuzme skrbništvo, a djeca ostanu u poznatoj okolini. Tada je prilagodba na novi život lakša i kraća te djeca imaju manje emocionalnih teškoća.“

Na pitanje koji su najčešći problemi kada vam se obraćaju, druga psihologinja odgovorila je: „Loša komunikacija s udomiteljima, kažnjavanje izvršavanjem dodatnih kućanskih poslova i zabranom izlazaka od strane udomitelja, vidljive razlike u odnosu udomitelja prema svojoj djeci u odnosu na udomljenu djecu (blaži stavovi, bolja komunikacija, manje kažnjavanja, veći džeparac, više emotivnih potkrepljenja, dulji boravak u gradu). Odlasci i potreba za kupovinom odjeće, školskog pribora, susreti i viđanja s živućim biološkim roditeljima.“ Koji oblik alternativne skrbi najbolje odgovara učeniku bez primjerene roditeljske skrbi: „Posvojenje. Mislim da se time ujednačavaju uvjeti skrbi (emotivni, materijalni – životni standard, komunikacijski) za dijete u odnosu na djecu iz primarnih obitelji.“

Vidimo da postoji više razloga zbog kojih se djeca bez primjerene roditeljske skrbi obraćaju psihologu. Jedna je psihologinja odlučila da je srodničko udomiteljstvo najbolji oblik alternativne skrbi, dok se druga odlučila za posvojenje. Već je navedeno kako posvojenje nije oblik alternativne skrbi jer roditelji posvojenjem djeteta stječu roditeljsku skrb.

Protokol intervjua za socijalnog radnika ispunile su dvije osobe. Socijalna radnica AA smatra da postoje razlike između djece u domovima i udomljene djece. To objašnjava ovako: „Smatram da određene razlike postoje ovisno iz kojeg aspekta gledamo; primjerice moguća je razlika u pravnoj osnovi smještaja, razlozima smještaja djece u instituciji ili izvaninstitucionalnoj skrbi; djeca u udomiteljskim obiteljima imaju iskustvo obiteljske zajednice, dok djeca u domovima imaju iskustvo života u instituciji (poštivanje kućnog reda, skrb odgajatelja i sl.).“ Na pitanje po kojim kriterijima odlučuju smještaju li djecu u dom ili u udomiteljsku obitelj odgovara: „Budući da je preporuka nadležnog ministarstva, ali i struke da se djeca uvijek kad je to moguće smještavaju u udomiteljsku obitelj (osobito djeca niske kronološke dobi), nastojimo djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi smještavati u udomiteljske obitelji. Iznimno, kada je interes djeteta da se smjesti u ustanovu (problemi u

ponašanju, dijete s težim oštećenjima zdravlja i sl.) onda pribjegavamo institucionalnoj skrbi, no i to samo iznimno, ako nije moguće skrb osigurati u izvaninstitucionalnoj skrbi.“ Koji oblik alternativne skrbi najbolje odgovara djetetu bez primjerene roditeljske skrbi: „Udomiteljska obitelj, srodnička ili nesrodnička, po mom mišljenju je najbolji oblik alternativne skrbi za djecu. Naime, djeca u udomiteljskoj obitelji imaju priliku iskusiti zdravu obiteljsku klimu, pruža im se iskustvo života u obitelji (zamjenskoj). Uvijek se nastoji pronaći udomiteljska obitelj na području koje je teritorijalno najbliže primarnoj obitelji djeteta radi održavanja kontakata sa članovima obitelji te prvenstveno s roditeljima što nije uvijek slučaj kada se djeca smještavaju u ustanove (koje su uglavnom locirane u većim gradovima). Udomiteljska obitelj pruža skrb za manji broj djece te se udomitelji mogu posvetiti svakom djetetu više i kvalitetnije nego što to često mogu odgajatelji u ustanovi.“

Socijalna radnica BB također smatra da postoje razlike između djece u domovima i udomljene djece. To objašnjava ovako: „Djeca u domovima žive u grupama, imaju strogo određeno vrijeme za određene aktivnosti, u domovima im se nudi više aktivnosti i sadržaja. Zbog načina života u domu nemaju razvijene neke vještine življenja u obitelji koji se kasnije odražavaju na njihov život izlaskom iz institucije. U obitelji djeca imaju 'tetu i stričeka' samo za sebe, dok je u grupi jedan odgajatelj.“ Na pitanje po kojim kriterijima odlučuju smještaju li djecu u dom ili u udomiteljsku obitelj odgovara: „Po broju braće i sestara, ali i specifičnim potrebama djece.“ Koji oblik alternativne skrbi najbolje odgovara djetetu bez primjerene roditeljske skrbi: “Ovisno o potrebama djeteta, obiteljski smještaj je primjereniji oblik skrbi za djecu, ali za neku djecu s određenim poteškoćama primjereniji je smještaj u ustanovi.“

Iz navedenih odgovora vidljive su razlike između djece u domovima i udomljene djece. Udomiteljstvo je oblik alternativne skrbi za kojeg su se odlučile obje socijalne radnice, ali jedna od njih navodi kako je za neku djecu s određenim poteškoćama ipak primjereniji smještaj u ustanovi.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da postoje razlike između udomljene djece i djece u domovima, tako i Costa (2012) uočava isto. Djeca koja odrastaju u institucijama nemaju mogućnost razviti stalnu vezanost za primarnog skrbnika (zbog nedostatka osoblja) što nije slučaj u udomiteljskoj obitelji. Istraživanje koje su s udomljenom djecom proveli Wilson i sur. (2004) pokazalo je kako većina djece ima pozitivan doživljaj skrbi u udomiteljskoj obitelji. „Udomiteljstvo se kao alternativni oblik skrbi za djecu preferira i popularizira kako u razvijenim državama Europske unije i u SAD-u, tako i u tranzicijskim zemljama u kojima je

mahom na djelu proces deinstitutionalizacije sustava skrbi za djecu“ (UNICEF, 2001, prema Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Jelača, 2005).

Samo je jedna osoba sudjelovala u protokolu intervjuu za psihologa (CZSS). On navodi kako djeca bez primjerene roditeljske skrbi gotovo uvijek imaju potrebe razgovarati s njim. Najčešći problemi kada mu se obraćaju su: „Elementarni, egzistencijalni razlozi sve više ustupaju mjesto pritužbama na neprimjeren odnos, nerazumijevanje, kao i konfliktnost (ne)opravdanu u psihosocijalnim potrebama nasuprot postavljenim granicama i odgojnoj strukturi.“ Smatra da postoje razlike između djece u domovima i udomljene djece. To objašnjava ovako: „Udomiteljska obitelj je zamjenska obitelj koju karakterizira individualniji pristup fokusiraniji na razvojne psihosocijalne potrebe korisnika s izgrađenom psihodinamikom, ulogama kao i s mogućnošću razvoja (kontrolirane) privrženosti i sve se to odražava pozitivno na smještene korisnike, za razliku od izostanaka sl. u domovima.“ Po kojima kriterijima procjenjujete potencijalne skrbnike: „Uz zakonske kriterije podobnost je podložna provjeri i procjeni uz primjenu psihologijske metodologije.“ Koji oblik alternativne skrbi najbolje odgovara djetetu bez primjerene roditeljske skrbi: „Temeljem dugogodišnje prakse iskristalizirao se bez sumnje kao najoptimalniji oblik alternativne skrbi srodničko udomiteljstvo s očuvanim porodičnim kontekstom, s karakteristikama prisnosti i familijarnosti, a i zaštite imovinsko - pravnih interesa.“

„Djeca smještena u institucije primaju značajno manje podrške okoline, no što ga primaju djeca u udomiteljskim ili primarnim obiteljima. Okrenuta su i oslanjaju se gotovo isključivo na resurse institucije, odgajatelje i drugu djecu smještenu također u domu“ (Kregar, 2004).

Kregar (2004) govori kako je socijalna podrška, koju definiramo kao postojanje ili dostupnost osoba na koje se oslanjamo, koje nam daju do znanja da o nama brinu, vole nas i cijene bitan čimbenik djetetove prilagodbe društvu. Kod djece koja su izdvojena iz svojih obitelji valja posebnu pažnju posvetiti jačanju socijalne podrške. Sladović Franz i Mujkanović (2003) također navode kako je socijalna podrška neophodna u procesu psihosocijalnog razvoja djeteta, ona nam pomaže u svladavanju raznih problema i poteškoća s kojima se susrećemo, u donošenju bitnih odluka te u stvaranju stavova o životu. Ako dijete odrasta u zdravoj obitelji u kojoj vladaju skladni odnosi, ljubav i tolerancija, od najranije dobi uči kako primati, tako i pružati socijalnu podršku. Provedeno je istraživanje iz kojeg se može zaključiti da djeca iz sve tri skupine (djeca smještena u dom, djeca smještena u udomiteljske obitelji i djeca koja žive sa svojim obiteljima) percipiraju značajnu količinu socijalne podrške.

Pokazano je da djeca iz dječjih domova imaju najslabije rezultate, odnosno da percipiraju najmanje socijalne podrške. To je jedan od razloga zbog kojega bi smještaj izdvojene djece u udomiteljsku obitelj trebao biti što češći oblik zbrinjavanja djece od smještaja u dječji dom.

Tri su udomitelja sudjelovala u protokolu intervjuja. Sve tri udomiteljice u svojoj obitelji imaju udomljeno jedno dijete mlađe školske dobi.

Kod udomiteljice AB dijete se nalazi dvije i pol godine. Ona smatra da dijete ne pokazuje emocionalne teškoće zbog odvojenosti od biološke obitelji. To objašnjava ovako: „Zbog uvjeta u kojima su bili uopće nisu bili vezani za roditelje. Život koji su imali s roditeljima bio je jako težak u svakom smislu.“ Koji oblik alternativne skrbi najbolje odgovara djetetu bez primjerene roditeljske skrbi: „Smatram da je za takvu djecu najbolje da žive u udomiteljskoj obitelji. Vidim po djeci koja su kod nas koliko su puno naučila i što se tiče samoga života u obitelji. I oni imaju svoje obaveze i način života koji se može steći samo u obitelji. Mi svojim ponašanjem i radom pokazujemo djeci kako izaći na pravi put.“

Kod udomiteljice CA dijete se nalazi pet godina. Ona smatra da dijete ne pokazuje emocionalne teškoće zbog odvojenosti od biološke obitelji. To objašnjava ovako: „Dijete je 5 godina u mojoj obitelji, a majku viđa jednom godišnje tako da je rijetko spominje, a kada i priča o njoj to je kao da priča o nekom strancu.“ Koji oblik alternativne skrbi najbolje odgovara djetetu bez primjerene roditeljske skrbi: „Djetetu bez roditeljske skrbi najbolje i najzdravije je da živi u udomiteljskoj obitelji jer tu ima sve. Dijete živi normalan život jer u udomiteljskoj obitelji ima svu ljubav, pažnju i brigu o djetetu vode svi članovi obitelji. Za dijete je to veoma bitno da živi i raste uz puno ljubavi i pažnje.“

Kod udomiteljice DE dijete se nalazi godinu dana. Ona smatra da dijete ne pokazuje emocionalne teškoće zbog odvojenosti od biološke obitelji. To objašnjava ovako: „Dijete ima jednog roditelja koji ga je ostavio pa ne osjeća ništa prema njoj tako da s tim nema problema.“ Koji oblik alternativne skrbi najbolje odgovara djetetu bez primjerene roditeljske skrbi: „Djeca trebaju biti kod bliže rodbine koja uz dosta ljubavi i pažnje pomaže djeci bez roditelja. Ja sam udomitelj svojim unucima i znam da je to dobra i sretna obitelj sa mnom jer djeca osjećaju ljubav koja im je potrebna.“

Iz protokola intervjuja koje su ispunile udomiteljice možemo vidjeti kako sve tri smatraju da djeca koja su kod njih udomljena ne pokazuju emocionalne teškoće zbog

odvojenosti od biološke obitelji. Udomiteljstvo (i srodničko udomiteljstvo) je oblik alternativne skrbi za kojeg su se odlučile sve tri udomiteljice.

Poseban problem institucionalne skrbi je što se dijete u dječjem domu nema priliku naučiti obiteljskom, odnosno „vanjskom, realnom“ životu te što je mreža socijalne podrške djece u dječjim domovima uglavnom zatvorena unutar doma. Ovo su glavni problemi institucija koje su također naveli i ispitanici u provedenom istraživanju. Prednost udomiteljskog oblika smještaja djece je u tome što je obiteljsko okruženje prirodno za pravilan rast i razvoj djeteta. Dijete se u udomiteljskoj obitelji uči uobičajenom obiteljskom životu, ulogama roditelja, stjecanju materijalnih sredstva za skrb o obitelji te emocionalnim odnosima među članovima obitelji. „UNICEF-ov projekt pod nazivom «Svako dijete treba obitelj», započet u veljači 2005. godine izvrstan je primjer kojim se želi popularizirati udomiteljstvo i ukazati na njegove prednosti u skrbi za dijete. Program je pokrenut s ciljem realizacije prava djece na odrastanje u obiteljskom okruženju, u skladu s Konvencijom o pravima djeteta, koja daje prednost obiteljskim oblicima skrbi, te predviđa institucionalnu skrb samo ako je neophodno“ (Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Jelača, 2005).

Udomiteljstvo je oblik alternativne skrbi za koje trinaest osoba (8 udomiteljstvo, 5 srodničko udomiteljstvo) smatra da je najbolji izbor za dijete bez primjerene roditeljske skrbi. Jedna osoba odlučila se za posvojenje, dok jedna osoba smatra da je udomiteljstvo primjereniji oblik skrbi za djecu, ali za neku djecu s određenim poteškoćama primjereniji je smještaj u ustanovi.

Sovar (2015) zaključuje kako boravak djeteta u instituciji mora biti svrsishodan. Nužno je izraditi plan s jasno postavljenim ciljevima tretmana, sadržajima i aktivnostima rada te vremensko ograničenje, a pritom uvažavati i dijete kao korisnika i sukonstruktora plana tretmana. Struktura institucije ostavlja malo ili nimalo mogućnosti djeci da participiraju u osmišljavanju, organiziranju i provođenju sadržaja i aktivnosti koje se gotovo svakodnevno provode u obiteljskom okruženju (npr. spremanje ručka i slastica, odlaska u kupovinu ili u posjet rođacima). Istraživanje koje je provela Costa (2012) uglavnom je pokazalo da je institucionalna skrb štetna za svakog pojedinaca, ali naročito za djecu jer uzrokuje dugoročne posljedice za njihovo zdravlje i psihosocijalni razvoj.

Ipak, stručnjaci zaposleni u centrima za socijalnu skrb smatraju da bi se dječji dom trebao odabrati ukoliko se radi o starijoj djeci i adolescentima te djeci s poremećajima u ponašanju (djecu koja su doživjela stres i traumu, djecu sa posebnim potrebama te

zlostavljanu i zanemarivanu djecu, a koja imaju potrebu za stručnom pomoći i tretmanom). Očekivanje je stručnjaka u centru za socijalnu skrb da zaposleni u dječjim domovima mogu djetetu pružiti stručnu i danonoćnu pomoć u skladu s potrebama djeteta (zdravstvenu, psihosocijalnu, obrazovnu itd.), odnosno pomoći djetetu te osigurati oporavak i pravilan razvoj djeteta. Možemo vidjeti kako se i u ovom istraživanju stručnjaci zaposleni u centru za socijalnu skrb slažu kako dijete treba smjestiti u ustanovu ukoliko dijete ima potrebu za stručnom pomoći. Udomiteljstvo kao oblik izvanobiteljskog smještaja stručnjaci iz centra za socijalnu skrb koristili bi ukoliko se radi o djeci mlađe dobi te u slučajevima kada su djeca zlostavljana i zanemarivana u obitelji, kad se radi o teško narušenim odnosima uslijed čega je djetetu potrebna zamjenska obitelj.

„Rezultati istraživanja Vijeća Europe pokazali su da su najveći razvojni rizici kojima su izložena djeca siromaštvo, slabi socijalni uvjeti, raspad obitelji, nedostatak roditeljskih vještina, zlostavljanje i zanemarivanje djece, roditeljska zloupotreba droga te njihovi psihološki i psihijatrijski problemi. To su ujedno i glavni razlozi smještaja djece izvan obitelji. No razlozi smještaja djece u institucije su i njihovi poremećaji u ponašanju kao što je npr. nasilno ponašanje, bježanje od kuće, skitnja, zlouporaba alkohola i droga i slično“ (Ajduković, 2014).

Ajduković (2004) ističe kako je UNICEF 2000. u Budimpešti organizirao konferenciju *Djeca kojoj je uskraćena roditeljska skrb* čiji je cilj bilo promicanje obiteljske skrbi i zaštite za djecu te sprečavanje izdvajanja djece u institucije zbog siromaštva/etničke pripadnosti ili invaliditeta. Tijekom konferencije usvojena je tzv. Budimpeštanska izjava o izdvajanju djece iz obitelji u kojoj je navedeno da je transformacija institucionalne skrbi u obiteljski tip smještaja za djecu nužna. Iz ovog primjera također možemo vidjeti kako se obiteljski tip smještaja čini primjerenijim smještajem za djecu.

Najvažnije je uzeti u obzir mišljenja udomiteljske djece o udomiteljstvu koji bi uvijek prednost dali udomiteljstvu jer se tako ne osjećaju izolirano i imaju osjećaj kao da imaju pravu obitelj (Horvat, 2012).

ZAKLJUČAK

Obitelj je temelj društva i pod osobitom je zaštitom države. Svako dijete treba živjeti u okruženju koje mu pruža podršku, zaštitu i skrb. Ostanak djeteta u obitelji treba biti prioritet i zasigurno je njegov najbolji interes, ali ponekad dolazi do situacija kada je djetetov razvoj u vlastitoj obitelji ugrožen. Tada je dužnost države intervenirati u takav obiteljski odnos i zaštititi najbolji interes djeteta. Intervencija države ogleda se kroz izdvajanje djeteta iz obitelji. Djecu se upućuje na smještaj u kojemu odgovornost za njihovo zbrinjavanje preuzimaju druge odrasle osobe. Djecu i mlade moguće je zbrinuti kod srodnika, u manjim ili većim domovima za djecu, u malim domovima obiteljskog tipa ili u udomiteljskim obiteljima. Odluku o obliku smještaja i izboru ustanove/udomiteljske obitelji donosi centar za socijalnu skrb u skladu s najboljim interesom djeteta, njegovim potrebama i sposobnostima. Prebacivanje djeteta u uvjete alternativne skrbi treba provesti krajnje oprezno i na način prilagođen djetetu, a osobito uz uključivanje posebno osposobljenog osoblja koje ne bi trebalo nositi uniformu. Iz svoje biološke obitelji djeca su najčešće izdvojena zbog zanemarivanja, poremećenih obiteljskih odnosa, siromaštva, napuštanja i smrti roditelja.

Dječji domovi su ustanove socijalne skrbi kojima se ostvaruje odgojno - obrazovna djelatnost. U njih se smještaju djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djeca bez roditelja ili je taj smještaj iz bilo kojeg razloga u djetetovu interesu. Glavna je zadaća osigurati djeci zaštitu, odgoj i obrazovanje, tj. da optimalno utječu na njihov psihofizički i socijalni razvoj.

Udomiteljstvo djece je oblik skrbi izvan vlastite obitelji kojim se djetetu osigurava smještaj i skrb u udomiteljskoj obitelji. Udomiteljska obitelj je pripremljena i posebno educirana obitelj koja prihvaća korisnika i brine o njegovim tjelesnim i emocionalnim potrebama. Udomitelji bi trebali zauzeti neutralan stav prema roditeljima djeteta i izražavati neutralno mišljenje o njima pred djetetom.

Velika pozornost posvećuje se kvaliteti pružanja alternativne skrbi, osobito s obzirom na profesionalne vještine, osposobljavanje i nadzor pružatelja skrbi. Važno je da se dijete u alternativnoj skrbi osjeća zaštićeno i prihvaćeno. Također je važno informirati dijete o svim ključnim obilježjima potencijalnih oblika skrbi te je bitno uključiti dijete kao sugovornika u planiranje i odlučivanje u svim fazama skrbi. Stručnjak, osim zadovoljavanja formalnih procedura, mora biti u stanju pokazati suštinsku, ljudsku zainteresiranost za dijete i njegov život. Udomiteljska obitelj pruža djetetu model i sliku o tome kako obitelj funkcionira za

razliku od institucijske skrbi o djeci. Samo se u obiteljskom domu dijete može naučiti svemu što čini uobičajenu obiteljsku svakodnevnicu te osjetiti pripadnost i podršku.

Provedeno je istraživanje kojemu je cilj bio odrediti najprimjereniji oblik alternativne skrbi za djecu bez primjerene roditeljske skrbi. U istraživanju su sudjelovale učiteljice, ravnateljice, psihologinje, socijalne radnice, psiholog iz Centra za socijalnu skrb te udomiteljice. Korištena istraživačka metoda je vođeni intervju. Za svaku intervjuiranu osobu pripremljen je drugačiji primjeren protokol intervju. Primijenjene su kvalitativne metode prikupljanja i analize podataka koje su, kako je iz podataka vidljivo, omogućile dobivanje uvida u doživljaj mišljenja stručnjaka o alternativnoj skrbi za djecu bez primjerene roditeljske skrbi. Iz protokola intervju koje su ispunile učiteljice možemo vidjeti kako učenici iz njihovih razrednih odjela koji ne žive sa svojim roditeljima ne pohađaju poseban oblik školovanja, nemaju pomoćnika (asistenta) u nastavi, nemaju teškoća u razvoju (samo jedan učenik posjećuje defektologa). Školski uspjeh iz prethodnog razreda im je dobar ili vrlo dobar. Tri učiteljice smatraju kako životna situacija učenika ima veze sa školskim uspjehom, dok dvije smatraju kako to nije povezano. Samo jedna učiteljica uočava razlike između tog i ostalih učenika. Iz protokola intervju koje su ispunile udomiteljice možemo vidjeti kako sve tri smatraju da djeca koja su kod njih udomljena ne pokazuju emocionalne teškoće zbog odvojenosti od biološke obitelji. Rezultati istraživanja pokazali su kako je udomiteljstvo najprimjereniji oblik skrbi za djecu, dok smještaj u ustanovi može biti primjeren samo djeci s određenim teškoćama koja imaju potrebu za stručnom pomoći i tretmanom.

Mladi koji izlaze iz institucija posebno su osjetljiva skupina koja je u riziku od socijalne isključenosti, stoga pripreme za život nakon završetka skrbi trebaju započeti još dok je dijete u sustavu skrbi jer se takva djeca teško reintegriraju u društvo. Unatoč značajnom napretku koji je ostvaren proteklih nekoliko godina u razvoju udomiteljstva za djecu i transformaciji ustanova za djecu, u Republici Hrvatskoj još uvijek velik broj djece provodi više godina u institucionalnoj skrbi. Problem koji se javlja je usporena deinstitutionalizacija kojoj je svrha preseljenje osoba iz institucijskih oblika skrbi u druge, prirodnije sredine. Skrb izvan institucije treba povećati socijalnu integraciju.

Prikladnost smještaja mora se redovito procjenjivati kako bi se utvrdilo postoji li i dalje potreba za pružanjem alternativne skrbi te je li moguće ponovno spajanje obitelji. Kako bi se u što većoj mjeri izbjeglo izdvajanje djece iz vlastitih obitelji, nužno je razvijati usluge u zajednici, raditi na prevenciji te raditi na programima potpore roditeljima i njihovoj djeci.

LITERATURA

1. Ajduković, M. (2004). *Pristupi zbrinjavanju djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Europi*. Pribavljeno 28.6.2016., sa http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=47696
2. Bartoluci, M. (2015). *Smještaj djece izvan obitelji u Republici Hrvatskoj i Smjernice za alternativnu skrb UNICEF-a*. Pribavljeno 25.8.2016., sa <http://hrcak.srce.hr/135478>
3. Brajša Žganec, A., Keresteš, G., Kuterovac Jagodić, G. (ur.). (2005). *Udomiteljstvo: skrb o djeci izvan vlastite obitelji*. Zagreb: Udruga za inicijative u socijalnoj politici-UISP.
4. Brajša-Žganec, A., Kuterovac Jagodić, G., Škrabić Aničić, I. (2005). Funkcioniranje obitelji i važnost obitelji za razvoj djece u udomiteljstvu. U Brajša Žganec, A., Keresteš, G. i Kuterovac Jagodić, G. (ur.), *Udomiteljstvo: skrb o djeci izvan vlastite obitelji*. (str. 15-42). Zagreb: Udruga za inicijative u socijalnoj politici-UISP.
5. Butković, A. (2005). Udomiteljstvo u Hrvatskoj-sustav i postojeće stanje. U Brajša Žganec, A., Keresteš, G. i Kuterovac Jagodić, G. (ur.), *Udomiteljstvo: skrb o djeci izvan vlastite obitelji*. (str. 9-14). Zagreb: Udruga za inicijative u socijalnoj politici-UISP.
6. Centar za socijalnu skrb Zagreb. Pribavljeno 25.6.2016., sa <http://www.czss-zagreb.hr/smjestaj-djece-i-maloljetnika>
7. Costa, M. (2012). *Deinstitutionalisation and quality alternative care for children in Europe*. Hope and Homes for Children, UK, the European Union Programme for Employment and Social Solidarity- PROGRESS, and the OAK Foundation.
8. Csaky, C. (2009). *Keeping Children Out of Harmful Institutions. Why we should be investing in family-based care*. London, St John's Lane. Save the Children.
9. Davies, D. (1999). *Child Development: A Practitioner's Guide*. New York: The Guilford Press.
10. Dječji dom Klasje-Osijek. (2013). Pribavljeno 24.6.2016., sa <http://klasje.hr/>
11. Dječji dom Zagreb. Pribavljeno 24.6.2016., sa <http://domzadjecu.hr/wp/>
12. Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M. i Jelača, N. (2005). *Socio - demografska obilježja i iskustva udomiteljskih obitelji*. Pribavljeno 7.7.2016., sa http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=4648
13. Havelka, N., Kocijan, Đ. i Alagić, M. (2014). *Moj dom-mjesto za tebe*. Beli Manastir: Projekt građanske demokratske inicijative.

14. Horvat, G. (ur.). (2010). *Smjernice za alternativnu skrb o djeci*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi RH.
15. Horvat, G. (ur.). (2012). *Što nam djeca govore o udomiteljstvu*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
16. Horvat, G. (ur.). (2008). *Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj*. Zagreb: UNICEF Ured za Hrvatsku.
17. Kregar, K. (2004). *Socijalna podrška djece smještene u dječjim domovima i udomiteljskim obiteljima u Republici Hrvatskoj*. Pribavljeno 29.6.2016., sa <http://hrcak.srce.hr/3389>
18. Ministarstvo rada i socijalne skrbi. (1999). *Pravilnik o vrsti doma za djecu i doma za odrasle osobe i njihovoj djelatnosti, te uvjetima glede prostora, opreme i potrebnih stručnih i drugih djelatnika doma socijalne skrbi*. Pribavljeno 26.6.2016., sa <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/271414.html>
19. Ministarstvo socijalne politike i mladih. (2016). *Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi*. Pribavljeno 24.6.2016., sa <http://www.mspm.hr/>
20. Obiteljski zakon. (2015). Pribavljeno 28.6.2016., sa <http://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon>
21. Poredoš, D. i suradnici (2007). *Roditeljska skrb: odgovornost pojedinca i društvene zajednice*. Pribavljeno 11.7.2016., sa http://www.mup.hr/userdocsimages/pa/onkd/3_4_2007/poredos_et_alia.pdf
22. Rosić, V. (2001). *Domski odgoj*. Pribavljeno 26.6.2016., sa https://www.google.hr/search?q=domska+pedagogija&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b&gfe_rd=cr&ei=9f9vV4P2Bo3b8Aeu9pCwDg
23. Schrotenboer, E. (2010). *Susreti udomljene djece s roditeljima*. Zagreb: Ministarstvo vanjskih poslova Kraljevine Nizozemske kroz MATRA program Projekt „Za kvalitetno udomiteljstvo djece u RH“.
24. Sladović Franz, B. i Mujkanović, Đ. (2003). *Percepcija socijalne podrške djeci u dječjim domovima i u udomiteljskim obiteljima*. Pribavljeno 29.6.2016., sa <http://hrcak.srce.hr/3509>
25. SOS Dječje selo Hrvatska. (2012). *SOS Dječje selo Ladimirevci*. Pribavljeno 24.6.2016., sa http://sos-dsh.hr/hr/sos_djecje_selo_ladimirevci.aspx
26. Sovar, I. (2015). *Institucionalizacija i deinstitucionalizacija ustanova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi*. Pribavljeno 29.6.2016., sa http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=217081

27. Tobis, D. (2000). *Moving from residential institutions to community-based social services in Central and Eastern Europe and former Soviet Union*. Washington, D.C.: The World Bank.
28. Udruga udomitelja djece i starijih osoba Toplo srce. (2016). Pribavljeno 11.7.2016., sa http://www.toplosrce-vg.com/events_2016.html
29. Vijeće Europe (2011). *Djeca i mladi u alternativnoj skrbi*. Hrvatska
30. Vijeće Europe (2014). *Osiguranje dječjih prava*. Hrvatska
31. Wilson, K., Sinclair, I., Taylor, C., Pithouse, A., Sellick, C. (2004). *Fostering success. An exploration of the research literature in foster care*. SCIE Knowledge review 05. Social Care Institute for Excellence.

PRILOZI

Protokol intervjua za učitelja

PROTOKOL INTERVJUA ZA UČITELJA

Poštovani, ovaj protokol intervjua dio je istraživanja u svrhu izrade diplomskog rada na temu „Zbrinjavanje djece bez primjerene roditeljske skrbi“, studentice Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku. Rezultati će se koristiti isključivo za obrazovne svrhe. Intervju je anonimn.

SPOL: M Ž

DOB: _____

1. Koliko u svom razrednom odjelu imate učenika koji ne žive sa svojim roditeljima?
 - a) jedan učenik
 - b) dva učenika
 - c) tri učenika
 - d) četiri učenika
 - e) ostalo: _____

2. Gdje živi taj učenik?
 - a) u domu
 - b) u udomiteljskoj obitelji
 - c) kod bake i djeda
 - d) kod rodbine

3. Koriste li ostali učenici neke od oblika neprikladnog ponašanja prema tom učeniku?
 - a) gotovo nikada
 - b) jednom tjedno
 - c) jednom mjesečno
 - d) jednom u polugodištu
 - e) gotovo uvijek

4. Pohađa li taj učenik neki od posebnih oblika školovanja?

DA

NE

Ako je odgovor da, napišite koji oblik školovanja pohađa.

5. Ima li učenik pomoćnika u nastavi, tj. asistenta?

DA

NE

6. Ima li učenik dijagnosticiranu neku od teškoća u razvoju?

DA

NE

Ako je odgovor da, napišite o kojoj teškoći u razvoju se radi.

7. Koji je školski uspjeh učenik ostvario u prethodnom razredu? (Ukoliko se radi o učeniku koji pohađa 1. razred, zaokružite uspjeh koji predviđate da će učenik imati na kraju školske godine.)

a) dovoljan

b) dobar

c) vrlo dobar

d) odličan

8. Mislite li da njegova životna situacija ima veze sa školskim uspjehom?

DA

NE

Obrazložite svoj odgovor.

9. Jeste li ikada uočili razlike između tog i ostalih učenika? Ako jeste, navedite razlike.

10. Po Vašem mišljenju, koji oblik alternativne skrbi najbolje odgovara učeniku bez primjerene roditeljske skrbi? Obrazložite svoj odgovor.

Protokol intervjua za ravnatelja

PROTOKOL INTERVJUA ZA RAVNATELJA

Poštovani, ovaj protokol intervjua dio je istraživanja u svrhu izrade diplomskog rada na temu „Zbrinjavanje djece bez primjerene roditeljske skrbi“, studentice Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku. Rezultati će se koristiti isključivo za obrazovne svrhe. Intervju je anonimn.

SPOL: M Ž

DOB: _____

1. Po Vašem mišljenju, koji oblik alternativne skrbi najbolje odgovara učeniku bez primjerene roditeljske skrbi? Obrazložite svoj odgovor.

Protokol intervjua za psihologa

PROTOKOL INTERVJUA ZA PSIHOLOGA

Poštovani, ovaj protokol intervjua dio je istraživanja u svrhu izrade diplomskog rada na temu „Zbrinjavanje djece bez primjerene roditeljske skrbi“, studentice Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku. Rezultati će se koristiti isključivo za obrazovne svrhe. Intervju je anonimn.

SPOL: M Ž

DOB: _____

1. Koliko često djeca bez primjerene roditeljske skrbi imaju potrebe razgovarati s Vama?
 - a) gotovo nikada
 - b) jednom tjedno
 - c) jednom mjesečno
 - d) jednom godišnje
 - e) gotovo uvijek

2. Koji su najčešći problemi kada Vam se obraćaju?

3. Po Vašem mišljenju, koji oblik alternativne skrbi najbolje odgovara učeniku bez primjerene roditeljske skrbi? Obrazložite svoj odgovor.

Protokol intervjua za socijalnog radnika

PROTOKOL INTERVJUA ZA SOCIJALNOG RADNIKA

Poštovani, ovaj protokol intervjua dio je istraživanja u svrhu izrade diplomskog rada na temu „Zbrinjavanje djece bez primjerene roditeljske skrbi“, studentice Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku. Rezultati će se koristiti isključivo za obrazovne svrhe. Intervju je anonimn.

SPOL: M Ž

DOB: _____

1. Postoje li razlike između djece u domovima i udomljene djece?

DA

NE

Obrazložite svoj odgovor.

2. Po kojim kriterijima odlučujete smještate li dijete u dom ili u udomiteljsku obitelj?

3. Po Vašem mišljenju, koji oblik alternativne skrbi najbolje odgovara djetetu bez primjerene roditeljske skrbi? Obrazložite svoj odgovor.

Protokol intervjua za psihologa (CZSS)

PROTOKOL INTERVJUA ZA PSIHOLOGA (CZSS)

Poštovani, ovaj protokol intervjua dio je istraživanja u svrhu izrade diplomskog rada na temu „Zbrinjavanje djece bez primjerene roditeljske skrbi“, studentice Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku. Rezultati će se koristiti isključivo za obrazovne svrhe. Intervju je anonimn.

SPOL: M Ž

DOB: _____

1. Koliko često djeca bez primjerene roditeljske skrbi imaju potrebe razgovarati s Vama?

- f) gotovo nikada
- g) jednom tjedno
- h) jednom mjesečno
- i) jednom godišnje
- j) gotovo uvijek

2. Koji su najčešći problemi kada Vam se obraćaju?

3. Postoje li razlike između djece u domovima i udomljene djece?

DA

NE

Obrazložite svoj odgovor.

4. Po kojim kriterijima procjenjujete potencijalne skrbnike?

5. Po Vašem mišljenju, koji oblik alternativne skrbi najbolje odgovara djetetu bez primjerene roditeljske skrbi? Obrazložite svoj odgovor.

Protokol intervjua za udomitelja

PROTOKOL INTERVJUA ZA UDOMITELJA

Poštovani, ovaj protokol intervjua dio je istraživanja u svrhu izrade diplomskog rada na temu „Zbrinjavanje djece bez primjerene roditeljske skrbi“, studentice Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku. Rezultati će se koristiti isključivo za obrazovne svrhe. Intervju je anonimn.

SPOL: M Ž

DOB: _____

1. Koliko je u vašoj obitelji udomljeno djece mlađe školske dobi?

- a) jedno
- b) dvoje
- c) troje
- d) ostalo: _____

2. Koliko su dugo oni smješteni u Vašoj obitelji?

3. Pokazuju li djeca emocionalne teškoće zbog odvojenosti od biološke obitelji?

DA

NE

Obrazložite svoj odgovor.

4. Po Vašem mišljenju, koji oblik alternativne skrbi najbolje odgovara djetetu bez primjerene roditeljske skrbi? Obrazložite svoj odgovor.

